

Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland
Bezuidenhoutseweg 50
2594 AW Den Haag
070-30 40 114
info@milieufederatie.nl
www.milieufederatie.nl

Jaarstukken 2015

Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland

Inhoud

1.	Inleiding	4
2.	Organisatie	5
2.1	Wie zijn wij?.....	5
2.2	Hoe werken wij?.....	5
2.3	Doelstelling.....	5
3.	Bestuursverslag	6
3.1	Samenstelling Raad van Toezicht	6
3.2	Taken Raad van Toezicht en frequentie vergaderingen.....	6
3.3	Wat stond op de agenda?	6
3.4	Bureau	7
3.5	CBF keur en ANBI status.....	7
3.6	Code Wijffels	7
4.	Verkeer en vervoer.....	8
4.1	A4 Midden-Delfland	8
4.2	A13/A16.....	8
4.3	Blankenburgtunnel.....	8
4.4	Rijnlandroute.....	8
4.5	Rotterdam – The Hague Airport.....	9
5.	Ruimte	10
5.1	Provinciale structuurvisie ruimte en mobiliteit.....	10
5.2	Strandbebouwing	10
6.	Haven & Industrie.....	11
6.1	Tafel van Borging project Mainportontwikkeling Rotterdam	11
6.2	Biobased economy en de Rotterdamse haven.....	11
6.3	LNG-dialoog en duurzame scheepvaart	12
6.4	Vermindering stikstofdeposities Rijnmond	12
7.	Klimaat en energie.....	13
7.1	Servicepunt Energie Lokaal ZH	13
7.2	Windenergie en burgerparticipatie: draagvlak en inpassing	13
7.3	Stook je Rijk	15
7.4	VVE's en energie.....	15
7.5	Energiebesparing = Corebusiness.....	15
7.6	Voetafdruk Glastuinbouw	16
7.7	Samenwerking Bespaar Lokaal - NMZH	17
8.	Natuur & Landschap.....	19
8.1	Agrarisch natuurbeheer	19
8.2	Een landelijke aanpak van de zorg voor de weidenatuur	20

8.3	Weidoptie	21
8.4	Natuurbeheerplan 2016	21
8.5	Tijdelijke natuur.....	22
8.6	Samenwerking Natuur en Landschapsorganisaties.....	22
8.7	Participatie Groen doet Goed	22
8.8	Programmaraad De Groene Motor	23
9.	Water.....	24
10.	Overig	25
10.1	Groene groei Zuid-Holland	25
10.2	Provinciale Staten verkiezingen 2015	26
10.3	Kansen voor West.....	27
10.4	Innovatienetwerk Zuidwest Nederland.....	28
11.	Nationale Postcode Loterij: 2,25 miljoen voor De Natuur en Milieufederaties.....	29

Jaarrekening

Algemeen.....	30
Balans per 31 december 2015.....	33
Staat van baten en lasten over 2015.....	34
Kasstroomoverzicht.....	35
Toelichting op de balans en staat van baten en lasten.....	36
Overige toelichtingen en ondertekening	46
Controleverklaring.....	47

Bijlagen

Bijlage 1: Nevenfuncties en rooster van aftreden Raad van Toezicht	49
Bijlage 2 Verantwoordingsverklaring Raad van Toezicht	51

1. Inleiding

De Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland kijkt terug op een mooi jaar. Een jaar waarin wij ons nieuwe beleidsplan voor de komende 5 jaar hebben vastgesteld. Wij hebben nieuwe strategische werklijnen uitgezet om duurzame ontwikkeling in Zuid-Holland dichterbij te brengen. Dit heeft op het gebied van energie en duurzame ontwikkeling tot de ontwikkeling van een aantal nieuwe projecten geleid. Ook is vanaf oktober de samenwerking met de Stichting Bespaar Lokaal gestart om energiebesparing in de gebouwde omgeving een extra impuls te geven.

2015 was ook het laatste jaar waarin wij van de provincie Zuid-Holland nog € 125.000 boekjaarsubsidie hebben gekregen. Vanaf 1 juli ontvangen wij geen structurele boekjaarsubsidie meer en gaan wij op basis van ondernemerschap verder. We waren al anticiperend op deze situatie begonnen met het opbouwen van een andere werkrelatie met de provincie Zuid-Holland, want wij blijven vanuit onze maatschappelijke doelstelling en vanuit provinciaal en regionaal perspectief werken aan een mooi en duurzaam Zuid-Holland. Dit heeft ook in 2015 verder vorm gekregen. Daarnaast zijn nieuwe werkverbanden ontstaan met gemeenten en bedrijven.

Ook 2015 was weer een inhoudelijk sterk jaar met mooie resultaten. Samen met andere natuurorganisaties is de campagne 'Bescherm de Kust' opgezet. Deze campagne heeft veel losgemaakt en zal in 2016 tot een Kustpact gaan leiden om belangrijke waarden in de kustzone beter te beschermen. Het onderzoeksprogramma voor de stikstofreductie in de Rotterdamse haven is uitgevoerd en op een paar kleine onderdelen na afgerond. Nu komt het aan op de belangrijkste stap. Het creëren van een Stikstofbank en het uitrollen van een reductieprogramma. Er is rond de Provinciale Staten verkiezingen een aantal activiteiten georganiseerd. De Commissaris van de Koning Jaap Smit heeft het Groene Kieskompas gelanceerd. Inwoners van Zuid-Holland konden zo hun mening vormen voor het uitbrengen van hun stem. Samen met de Natuurorganisaties is een Natuurmanifest uitgebracht om politieke partijen en bestuurders te voeden met onze visie op het natuurbeleid.

In 2015 hebben wij alle voorgenomen activiteiten en projecten met volle inzet uit kunnen voeren. Er is veel werk verzet. Ook het financiële resultaat over 2015 is positief. We konden het boekjaar weer afsluiten met een positief resultaat van € 20.689.

Dit resultaat is mede tot stand gekomen dankzij de goede samenwerking met tal van partijen en natuurlijk ook met het Zuid-Hollandse natuur- en milieunetwerk, onze eigen achterban van 300 aangesloten organisaties.

Ik wens u veel leesplezier bij de terugblik over 2015 en zoals altijd: heeft u ideeën en tips? Of wilt u ons steunen in ons werk? Wij horen het graag via info@milieufederatie.nl.

Alex Ouwehand
Directeur

2. Organisatie

2.1 Wie zijn wij?

De Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland staat als onafhankelijke en maatschappelijke organisatie voor de belangen van natuur, milieu en landschap in de provincie Zuid-Holland. Wij zetten ons in voor een duurzame ontwikkeling en kwaliteitsverbetering van de leefomgeving. Het zoeken naar de balans tussen economische, sociale en ecologische belangen staat daarbij voorop. Onze activiteiten kennen een sterke focus op het bovenlokale niveau. Lokale natuur- en milieugroepen kunnen namelijk zeer goed de gemeentelijke politiek beïnvloeden. De NMZH richt zich daarom vooral op de bovenlokale problemen die bijvoorbeeld gerelateerd zijn aan snelwegen, industriegebieden, natuurgebieden, kustontwikkeling en oppervlaktewater.

De NMZH voert deze missie uit in het brede maatschappelijke speelveld van bestuurders, ambtenaren, politici, andere natuur- en milieuorganisaties, burgers, lokale groepen en bedrijven. We spelen daarbij in op ontwikkelingen en we willen daarbij een complementaire verbindende rol spelen.

2.2 Hoe werken wij?

Milieuvraagstukken worden actief aangepakt en in gezamenlijkheid opgelost. Ons team komt tot passende oplossingen en werkt veelvuldig samen met andere organisaties en overheden. Zo creëren we verschillende invalshoeken en extra slagkracht. Borging van resultaten komt tot stand door met elkaar goede afspraken te maken en deze te monitoren. Het durven nemen van verantwoordelijkheden en elkaar hierop aanspreken zijn daarbij essentiële onderdelen. De NMZH werkt zelf niet met vrijwilligers, maar wel zijn er diverse aangesloten organisaties en initiatieven die zich met veel vrijwilligers belangeloos inzetten voor ons gezamenlijke doel.

2.3 Doelstelling

De NMZH fungeert ook als sparringpartner en meedenker van overheden en als spreekbuis van samenwerkingspartijen. We zorgen voor een gestructureerde en gekanaliseerde inbreng van standpunten en argumenten, in het bijzonder bij onderwerpen of ontwikkelingen die bovenlokaal spelen, specifiek zijn voor het regionale en provinciale niveau. In maatschappelijke besluitvormingsprocessen brengen wij kennis en expertise in op het gebied van milieu, duurzaamheid, gebiedsontwikkeling en omgevingskwaliteit. Wij stellen ons constructief op en brengen kennis en expertise bijeen op het gebied van milieu, duurzaamheid, gebiedsontwikkeling en omgevingskwaliteit in maatschappelijke besluitvormingsprocessen. Op zo'n manier dragen wij bij aan de realisatie van een duurzame provincie, waarin het voor iedereen fijn werken, wonen en leven is. Wij doen dat bij voorkeur op een proactieve en positief kritische manier. Hoogst zelden als opponent van overheden in juridische procedures.

3. Bestuursverslag

3.1 Samenstelling Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht bestaat uit negen leden. Op basis van een profiel worden leden van de Raad van Toezicht voorgedragen. Vier leden worden benoemd op voordracht van de Raad van Aangesloten Organisaties die het bij de NMZH aangesloten Zuid-Hollandse natuur- en milieunetwerk vertegenwoordigt. Vier andere leden worden benoemd op basis van kerncompetenties en provinciale betrokkenheid en een onafhankelijk voorzitter.

De Raad van Toezicht bestond op 31 december 2015 uit de volgende leden:

- Pieter van Alphen, voorzitter
- Rob van de Laar, penningmeester
- Karel Mulder
- Rob Schröder
- Loes Schutte-Postma
- Emmy Meijers
- Leen van der Sar

Een overzicht van de nevenfuncties van de Raad van Toezichtleden en het aftreedschema vindt u in bijlage 1. De verantwoordelijkheidsverklaring bestuursleden is opgenomen in bijlage 2.

3.2 Taken Raad van Toezicht en frequentie vergaderingen

Tot de taken van de Raad van Toezicht behoren het goedkeuren van de begroting, het jaarwerkplan, de jaarrekening en het jaarverslag, evenals het meerjarenbeleidplan en -begroting. De Raad van Toezicht laat de beleidsvorming en -uitvoering, waaronder het financieel beheer, over aan de directeur en het team. De Raad van Toezicht stelt jaarlijks de begroting, de werkbegroting, het jaarwerkplan, het jaarverslag en de jaarrekening vast, evenals eens in de vier jaar een meerjarenbeleidplan. Daarnaast staat de voortgang van de projecten en de strategische programma's regelmatig op de agenda en worden er strategische kwesties bediscussieerd. In 2015 zijn in totaal vijf Raad van Toezichtvergaderingen gehouden.

3.3 Wat stond op de agenda?

Naast de reguliere agenda is in 2015 ook uitgebreid stilgestaan bij het opstellen van een nieuw beleidsplan voor de periode 2015-2020. De Raad van Toezicht is nauw betrokken geweest bij de evaluatie van het vorige beleidsplan, de reflectie met onze omgeving en de gesignaleerde trends in de samenleving op ons werkdomein. In een tweetal heisessie heeft een verdiepingsslag plaatsgevonden. Met uiteindelijk de definitieve vaststelling. De ontwikkeling naar meer ondernemerschap brengt ook andere risico's met zich ten opzichte van een louter subsidie gedreven organisatie. In overleg met onze accountant is de risicobeheersing opnieuw besproken en een werkkader voor afgesproken. Zowel de Nationale Postcode Loterij (NPL) als het CBF heeft onze organisatie weer beoordeeld op doelmatigheid en toegevoegde waarde als goede doelen organisatie. Dat is altijd weer een heel proces waarin op inhoud meer in detail verantwoording wordt afgelegd en gekeken wordt of aan de gemaakte afspraken en criteria is voldaan. De NPL heeft de Natuur en Milieufederaties weer voor 5 jaar toegelaten als beneficiaire en de CBF heeft onder de nieuwe regeling de NMZH weer als goede doelenorganisatie erkend.

De ontwikkeling naar meer ondernemerschap en gericht acquireren en productontwikkeling stond ook regelmatig op de agenda. Dat geldt ook voor de samenwerking met de nieuwe opgerichte Stichting Bespaar Lokaal.

In 2015 zijn twee nieuwe leden in samenspraak met onze Raad van Aangesloten Organisatie benoemd in de Raad van Toezicht.

3.4 Bureau

Het bureau van de NMZH bestaat per 31 december 2015 uit een directeur (0,8 fte), 5 medewerkers (4,6 fte) en controller (0,2 fte). Onderstaande personen waren op die datum in dienst van de NMZH:

- Alex Ouwehand, directeur
- Bert Bakker, regisseur water, kust en energie
- Danny Eijsackers, projectleider agrarische natuur
- Susanne Kuijpers, regisseur ruimtelijke ordening, natuur en landschap
- Sonja Raaijmakers, communicatieadviseur
- Jan Kastje, regisseur duurzame economie en transities
- Jhaishri Hanoeman, secretariaat
- Germ van der Werf, controller

In 2015 hebben een drietal stagiaires meegedraaid met het NMZH team.

- Erik van Muilwijk, student aan de HBO Delta Management, heeft in 2015 onderzoek gedaan naar de effecten van strandbebouwing op de beleavingswaarden van de Noordzeekust.
- Ada Ouwehand, student aan de Hogeschool van Hall Larenstein, deed in 2015 en 2016 onderzoek naar Biomass in a biobased economy.
- Ilona de Ruijter, student aan de Universiteit Utrecht, heeft onderzoek gedaan naar de kansen en risico's van een integrale gebiedsontwikkeling. In het onderzoek zijn de A4 Midden-Delfland en de A4 Zuid als casussen gebruikt.

3.5 CBF keur en ANBI status

De NMZH is een goed doel en in het bezit van een CBF-Keur. Met het CBF-Keurmerk laten wij zien dat er sprake is van een verantwoorde manier van fondsenwerving en besteding. De ANBI status hebben wij ontvangen omdat we ons minstens 90% inzetten voor een algemeen nut. De Raad van Toezicht leden hebben allen in een verklaring de volgende principes onderschreven:

- Binnen de instelling dient de functie 'toezicht houden' duidelijk te zijn gescheiden van het 'besturen' dan wel van de 'uitvoering'.
- De instelling dient continu te werken aan een optimale besteding van middelen, zodat effectief en doelmatig gewerkt wordt aan het realiseren van de doelstelling.
- De instelling streeft naar optimale relaties met belanghebbenden.
- In een verantwoordingverklaring van het Bestuur wordt beschreven hoe de NMZH invulling geeft aan deze principes. Deze verklaring is als bijlage 2 bij dit jaarverslag te vinden.

3.6 Code Wijffels

Het bestuur van de NMZH hanteert de Code Wijffels voor goed bestuur van goede doelen. We onderschrijven het belang van een goed gefundeerd maatschappelijk vertrouwen en volgen dan ook de aanbevelingen van de commissie Wijffels.

4. Verkeer en vervoer

4.1 A4 Midden-Delfland

Bij de A4 Midden-Delfland heeft de NMZH alle ontwikkelingen rond de realisatie van de weg en bijbehorende flankerende kwaliteitsprojecten gevolgd en hierover ook regelmatig overleg gehad met de lokale contactpersonen in het gebied (Stichting Batavier). Ook is deelgenomen aan de IODS vergaderingen en bijeenkomsten waarbij vooral aandacht gevraagd is voor het belang van het integrale karakter van het project: de realisatie van de weg moet gelijk op lopen met de projecten om natuur en leefomgeving te verbeteren. Ook is in het bijzonder aandacht besteed aan de waterproblemen bij de realisatie. Doordat er meer water in de bak van de weg terecht lijkt te komen dan verwacht werd, hebben Rijkswaterstaat en de aannemer begin 2015 een wijziging van de watervergunning aangevraagd. De NMZH heeft hier een zienswijze op ingediend omdat de voorgestelde oplossing (meer water wegpompen) niet duurzaam lijkt te zijn en de effecten op de omgeving (onder andere bodemdaling) onvoldoende in kaart zijn gebracht.

4.2 A13/A16

Wat de A13/A16 betreft is er door het Rijk en de betrokken gemeenten (Rotterdam en Lansingerland) in de eerste helft van 2015 toegewerkt naar een Ontwerp Tracébesluit en aanvullende afspraken over de inpassing. Deze inpassingsmaatregelen lijken op een aantal punten tekort te gaan schieten om van een volwaardige invulling van de dubbele doelstelling (verbeteren bereikbaarheid én kwaliteit van de leefomgeving) te kunnen spreken. Initiatieven van bewoners die hier wel aan bij zouden kunnen dragen zijn door Rijkswaterstaat afgeserveerd omdat deze niet binnen de kaders van het project zouden passen. De NMZH heeft daarom begin 2015 een oproep gedaan om voorstellen die tot een betere inpassing leiden nog te blijven betrekken bij het verdere proces en op een transparante wijze te beoordelen waarbij de dubbele doelstelling leidend is. In het najaar van 2015 is het ontwerp tracébesluit ter inzage gelegd. Samen met Natuurmonumenten en lokale organisaties en bewoners heeft de NMZH hier een zienswijze op ingediend. De NMZH volgt de ontwikkelingen rond de A13/A16 nauwlettend en onderhoudt het contact met de bewoners.

4.3 Blankenburgtunnel

Wat de Blankenburgtunnel betreft, heeft de inzet van de NMZH zich in de eerste helft van 2015 vooral gefocust op het verbeteren van de inpassing voor als de weg er toch komt. Het onderzoek van RWS naar de noodzaak van een kanteldijk is in de zomer van 2015 afgerond en hieruit bleek een kanteldijk niet noodzakelijk te zijn. Daarom heeft de NMZH samen met de ANWB, NM, Midden-Delfland Vereniging en LTO Delflands Groen bij de Tweede Kamer gepleit voor het open houden van de mogelijkheid voor de keuze voor een Blankenburgtunnel zonder kanteldijk in het verdere proces. Ook heeft regelmatig overleg en afstemming plaatsgevonden met de betrokken lokale groepen over de ontwikkelingen. In het najaar van 2015 is het ontwerp tracébesluit voor de Blankenburgtunnel gepubliceerd. Hierop heeft de NMZH samen met Natuurmonumenten en lokale groepen en bewoners een zienswijze ingediend.

4.4 Rijnlandroute

Bij de Rijnlandroute is eind 2014 het inpassingsplan voor de provincie vastgesteld en bestond begin 2015 de mogelijkheid om hiertegen in beroep te gaan. De NMZH heeft bij de afweging hierover gekeken in hoeverre aan alle kritiekpunten uit de zienswijze op het ontwerp-inpassingsplan tegemoet was gekomen en in hoeverre er nog juridisch haalbare punten overeind stonden. Er is gebleken dat de compensatie voor weidevogels, die eerst onvoldoende geborgd was, nu wel conform de wet- en regelgeving geregeld was. De NMZH heeft op basis daarvan ingeschat dat de juridische haalbaarheid van in beroep gaan minimaal zou zijn en heeft dus besloten hiervan af te zien. Bij de

landschapstafel Duin, Horst en Weide is de NMZH scherp op de uitvoering van het herstel van de ecologische verbinding en meekoppelkansen met betrekking tot de Rijnlandroute.

4.5 Rotterdam – The Hague Airport

De NMZH is lid van Commissie Regionaal Overleg Rotterdam The Hague Airport (CRO RTHA). De CRO heeft als taak om door overleg tussen de leden van de commissie het gebruik van de luchthaven te bevorderen dat zoveel mogelijk recht doet aan de belangen van die leden. Daarnaast heeft de commissie tot taak er op toe te zien dat aan de belangen van de organisaties in de commissie recht wordt gedaan. De NMZH neemt dus deel aan de vergaderingen van de CRO, stemt af met haar netwerk over de ontwikkelingen en inbreng in de CRO en deelt haar inbreng met de betrokkenen. De eerste helft van 2015 stond in het teken van de voorbereidingen van het nieuwe luchthavenbesluit dat RTHA heeft aangevraagd omdat zij uit willen bereiden. De NMZH heeft hierbij specifiek gepleit voor het zorgvuldig meenemen van de effecten op natuur en milieu in de onderzoeken en afwegingen. Een specifiek punt hierbij is ultrafijnstof: recent onderzoek heeft aangetoond dat opstijgende vliegtuigen een veel groter effect hebben op de concentraties hiervan dan altijd werd aangenomen. Hoe de situatie rond RTHA op dit punt is en wat de gezondheidseffecten hiervan zijn is echter nog totaal onbekend. De NMZH wil dat hier helderheid over komt voordat het luchthavenbesluit wordt genomen.

Ook heeft de NMZH in het voorjaar van 2015 een mini masterclass georganiseerd voor raads- en Statenleden over de luchthaven en kwaliteit van de leefomgeving. In het kader hiervan is ook een fact sheet opgesteld en verspreid onder de politiek.

5. Ruimte

5.1 Provinciale structuurvisie ruimte en mobiliteit

In de zomer van 2015 heeft GS een ontwerp partiële wijziging van de Visie Ruimte en Mobiliteit (VRM) gepubliceerd. Hierop is door NMZH samen met ZHL, Natuurmonumenten en WNF een zienswijze ingediend. Hierin is aangegeven het niet acceptabel is om zomaar een stukje uit de EHS te schrappen (Splitsingsdam) en hiermee de spelregels EHS te omzeilen. Dit is ondersteund met lobby richting PS. Bij de besluitvorming over de wijziging van de VRM heeft dit geleid tot een toezegging van GS om het gesprek aan te gaan over compensatie van de Splitsingsdam buiten het havengebied. Verder zijn de ontwikkelingen op het ruimtelijke vlak gevolgd en waar nodig ter overweging voorgelegd aan de andere NLO organisaties om te beoordelen of een gezamenlijke reactie nodig is. Zo zijn er ook gezamenlijke reacties ingediend op het ontwerp Beheerplan Voordelta en het waterbeheerprogramma Rivierenland.

5.2 Strandbebouwing

In de eerste helft van 2015 is, in samenwerking met Natuurmonumenten, Zuid-Hollands Landschap, het Zeeuwse Landschap en de Zeeuwse Milieufederatie een analyse opgesteld voor de kust van de Zuidwestelijke Delta. De analyse die laat zien dat het aanbod aan bebouwing voor verblijfsrecreatie steeds verder toeneemt, terwijl er geen groei is in de vraag. Wel is het bestaande aanbod aan het verouderen. Investerings zouden dus gericht moeten worden op kwaliteitsverbetering van het bestaande aanbod in plaats van nieuwbouw. Daarmee kunnen de natuur en het landschap, dat zijn kwaliteit ontleent aan de nu nog grotendeels ongeschonden kusten, behouden blijven. Juist dit ongeschonden landschap zorgt voor het onderscheidend vermogen van de kust van de Zuidwestelijke Delta van andere kustgebieden en is een trekker voor (internationale) toeristen. Ook is er in het najaar van 2015 een campagne opgestart om burgers te betrekken bij het beschermen van de kwaliteit van de kust van de Zuidwestelijke Delta. Eind 2015 resulteerde deze campagne in meer dan 5000 mensen die zich aangemeld hebben als 'Baywatcher' (beschermers van de kust) en veel landelijke media-aandacht. In 2016 wordt de campagne en de lobby rond de kust voortgezet.

6. Haven & Industrie

6.1 Tafel van Borging project Mainportontwikkeling Rotterdam

Het Project Mainportontwikkeling Rotterdam (PMR) heeft een dubbele doelstelling. Het biedt ruimte voor de economische ontwikkeling van de Rotterdamse haven, waaronder de aanleg van Maasvlakte 1, en vergroot daarnaast de leefbaarheid in de regio Rijnmond. Om te garanderen dat niet alleen in de planvorming, maar ook tijdens de aanleg en daarna het evenwicht tussen economie en leefbaarheid bewaard blijft, is met een brede groep van partijen van de overheid (Rijk, provincie, gemeente) en het maatschappelijk veld van werkgevers (Deltalinqs, VNO-NCW) en NMO's het convenant Visie en Vertrouwen ondertekend en een Tafel van Borging ingesteld. NMZH werkt hierbij samen met Natuurmonumenten, Zuid-Hollands Landschap en Duinbehoud.

In 2015 zijn, net als in de afgelopen jaren, twee reguliere bijeenkomsten van de Tafel van Borging gehouden. Op 21 mei en 19 november. Tijdens de najaarsvergadering op 19 november zijn voor de 6e keer de voortgangsrapportages van het Havenbedrijf Rotterdam (Monitorings- en Evaluatieprogramma plus) en overheidspartijen (Integrale Rapportage Visie en Vertrouwen) besproken.

Belangrijk punt in beide vergaderingen was de ontwikkeling van het Buitenland van Rhoon. Daarbij leidde de behandeling van het burgerinitiatief van de boeren(dochters) in de Tweede Kamer om alleen het Boerenplan integraal over te nemen nog tot stagnatie tot medio 2015. De aanstelling van de kwartiermakers na het akkoord van de Tweede Kamer om te adviseren over de opzet en uitvoering van de gebiedscoöperatie bracht weer vaart in het proces. De NMZH blijft kritisch toezien dat de dubbele doelstelling ook daadwerkelijk wordt gerealiseerd en dat doelen van de Planologische Kernbeslissing niet verder 'verwateren'.

Verder heeft de NMZH aandacht gevraagd voor de negatieve rol van de korvisserij bij de natuurcompensatie in het bodembeschermingsgebied Voordelta. Ook is nadruk gelegd op een goede toetsing van duurzaamheid bij de inrichting en verdere ontwikkeling van Maasvlakte 2. Tevens heeft o.a. NMZH gevraagd om helderheid in de PAS-berekeningen voor Maasvlakte 2. Het ministerie van EZ en het Havenbedrijf Rotterdam waren nog in gesprek om de bronnen voor stikstofdepositie in de haven goed zichtbaar te maken. Nader overleg over een heldere berekening voor Maasvlakte 2 komt dan nog nader ter discussie. NMZH is hierbij betrokken, zeker ook gezien onze betrokkenheid bij de samenwerkingsovereenkomst stikstofdeposities.

6.2 Biobased economy en de Rotterdamse haven

Energietransitie naar een maatschappij zonder fossiele brandstoffen vraagt de inzet van biomassa uit reststromen (bosbouw, land- en tuinbouw, industrie, kleine bedrijven en huishoudens) en gewassen uit binnen- en buitenland, op land en in water (o.a. algen). Naast de Zuid-Hollandse Greenports speelt de Rotterdamse haven daarin een grote rol. Waar nu fossiele stromen (kolen, olie en gas) de dienst uitmaken voor de productie van energie en grondstoffen, zal naast een inzet op duurzame energie en warmte en koude ook biomassa een grotere rol gaan spelen. De inzet van biomassa vraagt wel om heldere en handhaafbare duurzaamheidseisen, in het verlengde van het Energieakkoord en het convenant over bijstoken van hout in e-centrales tussen energiebedrijven en milieuorganisaties. In 2015 heeft de NMZH onderzoek gedaan naar de rol van biomassa en de biobased economie in de Rotterdamse haven. Doel is om de rol van de NMZH bij de ontwikkeling van energietransitie en biobased economie in de haven beter te formuleren. In 2016 moet dit leiden tot een position paper en actieprogramma.

Daarnaast organiseert de NMZH samen met de Biobased Delta ZH een dialoog over de rol van grootschalige bioraffinage met hout(pellets) als grondstof voor chemie en brandstoffen, in de

Rotterdamse haven en haven elders in Nederland. Hierover is in oktober 2015 een discussiebijeenkomst georganiseerd samen met andere natuur- en milieufederaties. In 2016 zet de NMZH in op een verdere uitwerking van duurzaamheid, energietransitie en economische ontwikkeling in relatie tot het project Redefinery.

6.3 LNG-dialoog en duurzame scheepvaart

Het gebruik van LNG (vloeibaar gas) in de scheepvaart levert grote winst op voor de luchtkwaliteit en leefomgeving. Versnelde invoering is daarom één van de vier actiepunten waarover het Nationaal LNG Platform, Stichting Natuur en Milieu, Natuur en Milieufederatie Zuid Holland en de Gelderse Natuur en Milieufederatie het in 2015 eens zijn geworden. Onder voorzitterschap van Energie Dialoog Nederland hebben de partijen onderzoek laten doen naar de milieueffecten van LNG en een actieagenda over de rol van LNG bij verduurzaming van het zware transport opgesteld. Doel hiervan is om het potentieel van LNG optimaal te benutten en negatieve effecten te voorkomen. De provincie Zuid-Holland heeft in 2015 ook het Europese CLINSH-project (Clean INland Shipping) opgezet. De NMZH steunt dit project en gaat een bijdrage leveren bij de onderdelen LNG en duurzame scheepvaart. In 2016 zal de NMZH inzetten op de uitrol van de actieagenda LNG en de verdere verduurzaming van de scheepvaart.

6.4 Vermindering stikstofdeposities Rijnmond

Eind 2014 ondertekende de NMZH de overeenkomst met het Havenbedrijf Rotterdam (HbR) en Deltalinqs om onderzoek te doen naar de vermindering van stikstofdepositie in de Rotterdamse haven. 2015 stond in het teken van de uitvoering van deze onderzoeken. De uitkomsten van eerdere onderzoeken zijn hierbij betrokken maar voor diverse sectoren in en om de Rotterdamse haven (industrie, transport, HbR-diensten, maar ook glastuinbouw en veeteelt) is meer inzicht nodig om de overmatige druk van stikstofoxiden en ammoniak op de natuur te verminderen en de biodiversiteit te herstellen. Daarbij gaat het met name om de Natura2000-gebieden in de duinen. Ook de bronnen en aannames van stikstofdepositie in het Aerius-instrument van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) voor de verschillende sectoren is hierbij betrokken. Een ingewikkelde klus, waarbij de Rijksoverheid maar tot op zekere hoogte bereid was om met ons informatie te delen. Dat was niet alleen frustrerend voor ons maar geeft ook een bevestiging van de gedachten dat het rekenmodel Aerius op onderdelen zwak is en dat nog de nodige verrassingen zal gaan geven met vergaande consequenties. Eind 2015 waren de eerste onderzoeksresultaten beschikbaar. Daarbij zijn prioriteiten gesteld met de focus op de grootte van de vermindering van de stikstofdepositie in de verschillende natuurgebieden. Voor de gestelde prioriteiten bij zeescheepvaart en de industrie (o.a. raffinaderijen, chemie, energie) worden nadere maatregelen uitgewerkt. Begin 2016 zal de NMZH inzetten op het formuleren van maatregelen en het uitvoeren hiervan. In combinatie met een regionale stikstofbank en verbeteringen in de natuurgebieden.

7. Klimaat en energie

7.1 Servicepunt Energie Lokaal ZH

In het Servicepunt Energie Lokaal wordt advies gegeven en ondersteuning verleend aan lokale energieinitiatieven als coöperaties, bewonersgroepen, e.d. Daarbij richten we ons zowel op duurzame energieopwekking als op energiebesparing in en in de omgeving. Op windenergiegebied zijn een aantal activiteiten ondernomen om participatie en draagvlak via lokale coöperaties te bevorderen. Dit was bij de herziening van de provinciale windplannen voor de regio Rotterdam en bij de plannen voor windenergie in Dordrecht.

Op het gebied van energiebesparing is samen met de lokale initiatieven Drechtse Stroom, Hoekse Waard Duurzaam en Blauwzaam het gesprek aangegaan over het stimuleren van energiebesparing bij (koop)woningen in de regio Zuid-Holland Zuid (Hoekse Waard, Drechtsteden, Alblasterwaard-Vijfheerenlanden) en de rol van lokale initiatieven daarbij. Zij hebben daarbij inbreng kunnen hebben bij de uitwerking van het regionale energieloket. Daarnaast worden met name in Dordrecht eigen energiebesparingprojecten ontwikkeld, o.a. samen met Energiecoöperatie Dordrecht, een samenwerking van de gemeente en afval- en energiebedrijf HVC. Ook in Leiden is deelgenomen aan de discussie over het stimuleren van de verduurzaming van woningen, o.a. samen met Energiek Leiden. Verder werd in Leiden in oktober een grote zonnecentrale op de Nieuwe Energie geopend.

Tevens is vanuit de expertise van het servicepunt deelgenomen aan het advies over energiebesparing bij Verenigingen van Eigenaren (VvE's).

7.2 Windenergie en burgerparticipatie: draagvlak en inpassing

De NMZH is al vele jaren betrokken bij de ontwikkeling van provinciaal windenergiebeleid en bij de keuzes en ontwikkeling van locaties in regionale (gebieds)visies. Daarbij richt zowel de NMZH als de provincie Zuid-Holland zich op locaties die sterk aansluiten bij bestaande (grootschalige) infrastructuur en bedrijventerreinen. De provincie Zuid-Holland heeft haar beleid ruimtelijk vastgelegd in de Structuurvisie Ruimte en Mobiliteit (VRM), met een streven (landelijk vastgelegd in het Energieakkoord) van 735,5 MW vermogen eind 2020. Daarbij zijn er twee concentratiegebieden, het Rotterdams havengebied en omgeving en Goeree-Overflakkee. In het Rotterdamse havengebied en omgeving lopen een tweetal convenanten die moeten leiden tot een vermogen van 300MW in het havengebied en 150 MW in de Rotterdamse regio rondom het havengebied. De NMZH heeft met verschillende partijen (overheden, HbR, NWEA) deze convenanten mede getekend.

In het Rotterdams havengebied is voor het convenant één keer overlegd (januari 2015) met de ambtelijke begeleidingsgroep, bij de provincie Zuid-Holland. Daarbij is o.a. gesproken over de voortgang van de locaties op de harde en zachte zeewering, die nu wel een gescheiden ontwikkeling hebben maar een projectteam met HbR, RWS en provincie Zuid-Holland. Voor beide projecten worden tenders uitgezet, als eerste voor de harde zeewering. Voor de zachte zeewering zijn mogelijke consequenties voor de natuur het grootst. Over de insteek voor natuur en latere tender en MER is overlegd met RWS in september, waarbij NMZH heeft afgestemd met en optrad namens de TBO's. Verder zijn ook Duinbehoud en Vogelbescherming betrokken. Besproken zijn de impact van de windturbines het op het verlengde strand m.b.t. vogels en vleermuizen, onderwaterfauna (o.a. dolfijnen) en de gevolgen van zandverplaatsing en verstuing op de biodiversiteit en vitaliteit van de duinen. Afgesproken is proactief deel te nemen aan de ontwikkeling van de windlocatie op de zachte zeewering.

Met de provincie Zuid-Holland is in 2015 contact geweest over een hernieuwde zoektocht naar locaties in Rotterdamse regio en vervolgens deelname aan de maatschappelijke klankbordgroep van de herziening van de VRM voor nieuwe locaties in de regio Rotterdam en een drietal in Haaglanden. In het proces van herziening wordt niet alleen de ruimtelijke afweging meegenomen, maar juist ook het zoeken naar lokaal draagvlak in relatie tot het (mede)eigenaarschap van lokale gebiedsinitiatieven en de mogelijkheid om te investeren in de kwaliteit van het gebied. De NMZH onderschrijft dit en heeft toegezegd deel te nemen aan de maatschappelijke klankbordgroep. Daarbij heeft de NMZH ook afstemming gezocht met vertegenwoordigers van REScoopNL, Windvogel en ODEcentraal die ook deelnemen aan de klankbordgroep, en waarvan ODEdecentraal kort daarvoor de gedragscode van NWEA en milieuorganisaties mede had ondertekend. De eerste bijeenkomst van de klankbordgroep heeft plaatsgevonden op 9 november, waarbij het proces en de maatschappelijke insteek van lokaal draagvlak, deelnemen en investeren door ons sterk is benadrukt. Met de voorzitter van de klankbordgroep is half december een nader gesprek gevoerd over de inzet in 2016 en 2017. Tevens heeft de NMZH een zienswijze ingediend op het startdocument (MER) van de VRM-herziening. Daarin is naast het belang van lokaal maatschappelijk draagvlak en investeren ook aandacht gevraagd voor de impact op de natuur en de samenhang tussen (nabijgelegen) locaties in de verschillende delen van de gehele regio, inclusief bestaande en in ontwikkeling zijnde locaties. Verder heeft de NMZH deelgenomen aan een eerste overleg, begin december, tussen lokale initiatieven en de provincie over hun inzet en mogelijke stimuleringsmaatregelen. Bij één van de locaties in de regio Haaglanden (Balij, Nootdorp) heeft de NMZH in 2015 overleg gevoerd met de initiatiefnemer SBB en de provincie Zuid-Holland om de mogelijkheid te verkennen van een energicoöperatie voor dat gebied.

Bij het tot stand komen van de structuurvisie van de windplannen in het Dordtse havengebied heeft de NMZH in 2015 regelmatig overleg gehad met de lokale coöperatie Drechtse Wind over de beperkte ontwikkeling van het aantal locaties in de gemeentelijke plannen. Daarbij zijn de beperkende voorwaarden van het Havenbedrijf Rotterdam aan de orde gekomen. De NMZH is hierover in gesprek gegaan met het HbR, een proces dat nog loopt.

7.3 Stook je Rijk

Op 9 november vond voor de tweede keer een ronde tafel bijeenkomst plaats over energiebesparing in de Haagse corporatiewoningen. De NMZH werkt daarbij samen de Woonbond. Met wethouder Joris Wijsmuller (wonen en duurzaamheid), huurdersorganisaties, woningcorporaties (Haag Wonen, Staedion, Vestia) en gemeenteraadsleden. In 2015 is een Volkshuisvestelijke agenda vastgesteld en is gewerkt aan nieuwe prestatieafspraken (2015-2019) voor de corporatiesector. Betaalbaarheid stond daarbij voorop, voor zowel de corporaties als de huurdersorganisaties. Energiebesparing en duurzaamheid zijn nog volgend op de betaalbaarheid. Financieringsmogelijkheden zijn bij de woningcorporaties een fors knelpunt. Voorlichting over kleine maatregelen en gedrag krijgen hierdoor meer aandacht bij groot onderhoud, renovatie, huiswisseling. Daarnaast wordt toch de weg ingezet via divers pilots om het energieverbruik in de huurwoningen sterk terug te brengen als onderdeel van een visie om te komen tot een klimaatneutraal Den Haag in 2040.

Ook in 2016 NMZH blijft de NMZH samenwerken met de gemeente Den Haag, woningcorporaties en bewonersorganisatie en de verduurzaming van de corporatiewoningen.

7.4 VvE's en energie

In het Energieakkoord (september 2013) zijn afspraken gemaakt om energiebesparing in de gebouwde omgeving te stimuleren. De complexen met appartementen (alleen koop of een mengeling van koop en huur) vormen daarbij een aparte doelgroep vanwege de specifieke besluitvorming over duurzaamheidsmaatregelen en de (on)mogelijkheden voor financiering, in relatie tot een gezamenlijk onderhoudsplan. Daarbij treden de nodige knelpunten op die verduurzaming op energiegebied belemmeren. Om deze knelpunten te inventariseren en de kansen aan te geven voor oplossingen is binnen het Energieakkoord een werkgroep samengesteld van betrokken maatschappelijke organisaties om onderzoek te doen naar de knelpunten en kansen en hierover een advies opstellen. De NMZH heeft namens de natuur- en milieufederaties deelgenomen aan deze werkgroep. Zuid-Holland heeft met haar grote steden ook een groot aantal VvE's in haar provincie. In de werkgroep namen o.a. ook deel het VvE-loket Den Haag en het Energiesprong-project 'VvE's met Energie' dat actief is in o.a. Rotterdam, Den Haag en Delft. Na onderzoek en onderlinge discussie in 2014 is in 2015 gewerkt aan het eindadvies. Dat is november 2015 door trekker VvE-belang aan geboden aan minister Blok en de Borgingscommissie van het Energieakkoord. Belangrijke onderwerpen in het eindadvies zijn: verduurzaming verplicht meenemen bij besluitvorming over het onderhoud (groen meerjaren-onderhoudsplan); verruiming en versoepeling van de financieringsmogelijkheden; bewustwording en informatie voor o.a. eigenaren, VvE-beheerders, banken, gemeenten.

7.5 Energiebesparing = Corebusiness

Energiebesparing is de beste manier om CO₂-uitstoot te voorkomen én om geld te besparen. Dat klinkt zo logisch en toch loopt de energiebesparing bij industriële bedrijven fors achter bij de doelen. Daarom is de NMZH in 2015 met een aantal bedrijven het gesprek aangegaan om na te gaan hoe dat wel verder is te krijgen. Wat is er toch mogelijk binnen bestaande regels en investeringsvolumes? Bij de start van het project is het project enkele malen doorgesproken met vertegenwoordigers van de provincie Zuid-Holland, Balance (bezig met stimulerend bedrijfsenergiebesparingsspoor in opdracht van PZH), Deltalinqs Energy Forum (DEF), Rotterdam Climate Initiative (RCI) en CE Delft. Samen met dezen is een (eerste) selectie van te benaderen bedrijven gemaakt. Deze selectie is in gesprekken met de omgevingsdiensten besproken en voor hun gebied verrijkt. Er is regelmatig overleg met alle omgevingsdiensten geweest voor afstemming rond het project. Het netwerk rond het project is ook verrijkt door een goede samenwerking met Plant One (innovatie-testbedrijf in Rotterdam) en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) rond de te organiseren netwerkbijeenkomst.

Van de in totaal 25 bedrijven waar (soms meerdere malen) mee is gesproken, is met 4 bedrijven uiteindelijk een traject van energiescan en advies op maat ingegaan:

- Almatix BV., Rotterdam Botlek (chemie),
- Emerald Kalama Chemical BV., Rotterdam Botlek (chemie),
- Shin Etsu BV., Rotterdam Botlek (chemie), en
- Euro Caps BV., Rotterdam Noord (levensmiddelen).

Alle vier de bedrijven zijn bedrijven in Rotterdam en Rijnmond, waarmee de doelstelling van vier bedrijven uit deze regio is behaald. De vier bedrijven uit de rest van de provincie zijn helaas niet gevonden. Veel benaderde bedrijven gaven aan dat zij al veel hebben gedaan op het gebied van energiebesparing en/of al lopende plannen daarvoor hebben. Deze bedrijven gaven aan geen toegevoegde waarde te zien in het doorlopen van het aangeboden traject.

Het project E=C wilde laten zien dat bedrijven binnen bestaande investeringsvolumes aansprekende energiebesparing kunnen boeken. Ook daar waar bedrijven aangaven al veel te hebben gedaan, is vanuit het project aangegeven dat 'vreemde ogen nieuwe dingen zien'. Ook voor bedrijven die (in eerste instantie) aangeven zicht te hebben op waar hun energieverliezen zitten en welke maatregelen zij (willen) invoeren, bleek dat het project wel degelijk meerwaarde kan hebben. Een project als E=C dat is gebaseerd op vrijwillige deelname moet het hebben van het gevoel van urgentie bij bedrijven. Voor energiebesparing blijkt er nog een weg te gaan.

7.6 Voetafdruk Glastuinbouw

Ieder mens laat een "voetafdruk" achter op de aarde: het gebruik van grondstoffen en natuurlijke hulpbronnen voor onze consumptie. De voetafdruk geeft symbolisch de ruimte weer die daarvoor nodig is. De ecologische voetafdruk is een indicator voor het in beeld brengen van de gevolgen van consumptie (van grondstof tot afval). De gemiddelde Nederlander heeft een voetafdruk van 6,3 hectare, ofwel 12,5 voetbalvelden, terwijl iedereen ongeveer 1,8 hectare (3,5 voetbalvelden) beschikbaar heeft. We verbruiken met z'n allen dus meer dan er aan natuurlijke reserves aanwezig is. Dat is op den duur ook van belang voor de manier waarop wij produceren. Zonder aanpassingen aan bepaalde producten en productieprocessen raken energie en grondstoffen daarvoor op. De zoektocht naar alternatieven in een circulaire en biogebaseerde economie is dus van belang voor continuïteit van welvaart, voor de verdeling daarvan én voor behoud en beheer van natuur en natuurlijke reserves.

De NMZH is een partnerschap met Ecolife / Universiteit Leuven – België aangegaan, om in samenwerking een methodiek te ontwikkelen rond de voetafdruk voor de glastuinbouw en deze toepassingsgeschikt te maken. Als instrument dat handelingsperspectief biedt aan ondernemers binnen het glastuinbouwcluster en als communicatie instrument richting omgeving en consument. De gemeente Westland heeft de NMZH aangemoedigd om te komen tot een methodiek om de voetafdruk van een glastuinbouwcomplex vast te stellen om zo zichtbaar te maken waar de glastuinbouwsector staat in de verduurzaming. Wij hebben die uitdaging opgepakt en samen met Ecolife zijn wij een voetafdruk voor individuele bedrijven in het glastuinbouwcomplex gaan ontwikkelen.

De voetafdruk glastuinbouw wordt een internettool dat daarmee zowel toegankelijk als hanteerbaar moet zijn voor bedrijven om samen met de NMZH zelf hun voetafdruk te bepalen. Dat gebeurt aan de hand van diverse gegevens die het bedrijf zelf over productie, producten en energie en afval ter beschikking heeft. Daaruit volgt een advies op maat voor het bedrijf en dat is een basis voor een gesprek met en in het bedrijf om na te gaan waar het bedrijf staat en hoe het de eigen voetafdruk kan verkleinen.

Voor het bepalen van de voetafdruk van een glastuinbouwbedrijf moeten nog veel gegevens in worden ingevoerd. Voor het kalibreren van de voetafdruk glastuinbouw heeft de NMZH een paar glastuinbouwbedrijven bezocht. Met deze bedrijven is allerlei bedrijfsinformatie in het systeem ingevoerd. Als het systeem op die manier is getest en bewezen kan het verder operationeel worden gemaakt. De NMZH wil er dan de boer mee op en samen met bedrijven en partners het systeem doorontwikkelen naar de duurzaamheids- en marketingtool die het is.

7.7 Samenwerking Bespaar Lokaal - NMZH

Nederland heeft met de ondertekening van het energieakkoord een belangrijke stap gezet op weg naar een betaalbare en schone energievoorziening, werkgelegenheid en kansen voor Nederland in de schone technologiemarkten. De Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland is een van de ondertekenaars. In de Nationale Energieverkenning 2015 is opnieuw vastgesteld dat de energiebesparing in de gebouwde omgeving fors achterblijft bij de afgesproken doelen. Daar ligt een belangrijke uitdaging. Als Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland en Bespaar Lokaal hebben wij gekeken hoe wij energiebesparing in de gebouwde omgeving in Zuid-Holland met een extra inzet vanuit onze kant succesvol kunnen versnellen.

Voor ons zijn gemeenten de onmisbare schakel om gezamenlijke energiebesparingsdoelen te halen. De VNG biedt een ondersteuningsstructuur in combinatie met energieloketten. Ook zijn er nieuwe samenwerkingsvormen en slimme verbindingen tussen vraag en aanbod ontstaan. Toch wordt er nog te weinig resultaat geboekt en is er meer samenwerking tussen private en publieke partners op regionaal niveau nodig om energiebesparing in de gebouwde omgeving te versnellen. Met een breed aanbod toegespitst op de vragen van de woningeigenaren kunnen wij samen meer mensen over de streep trekken. Een gerichte inzet om de klantreis van de woningeigenaar succesvol te laten verlopen en onnodig uitval als klant te voorkomen.

Voor dit doel is Bespaar Lokaal per 1 oktober opgericht en van start gegaan. De NMZH en Bespaar Lokaal streven dezelfde doelen na en hebben besloten om hierbij nauw samen te werken.

In de rest van 2015 is gewerkt aan het opzetten van een energiebesparingsdeal. Met deze deal willen wij gemeenten helpen om tot een kansrijke aanpak en maatregelenpakketten te komen voor woningeigenaren. Wat moet de Energiebesparingsdeal voor gemeenten betekenen?

- Helpen Inzicht te krijgen in de eigen woningvoorraad
- Product-Markt-Combinatie op maat, samen met de 450 Meer met Minder aanbieders
- Ondersteuning bieden bij het stimuleren van energiebesparing
- Gericht activeren van de vraag naar energiebesparing

In de eerste helft van 2016 wordt deze Energiebesparingsdeal verder uitgewerkt en aangeboden.

8. Natuur & Landschap

8.1 Agrarisch natuurbeheer

Behoud van de natuur in het boerenland en verhoging van de ecologische kwaliteit van het agrarisch gebied zijn van groot maatschappelijk belang. Een effectief agrarisch natuurbeheer is daarin van doorslaggevende betekenis. Alleen als alle bij het boerenland betrokken partijen samen gaan werken aan een goede zorg voor natuur en landschap kunnen we het mooie boerenland vol met bloemen en weidevogels behouden.

In 2015 is ook in Zuid-Holland hard gewerkt aan de voorbereiding van het nieuwe stelsel agrarisch natuurbeheer. Daarmee wordt een verbetering beoogd in de effectiviteit van het agrarisch natuurbeheer. De kern van het nieuwe stelsel agrarisch natuurbeheer is de collectieve benadering waarbij agrarische collectieven het voortouw hebben. De provincie heeft een kader stellende rol en vervult een regierol, waarbij de inbreng vanuit de streek moet zorgen voor succes. Ook de inbreng vanuit het maatschappelijk veld van lokale en regionale natuurorganisaties en van vrijwilligersgroepen is een essentiële factor voor succes.

De Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland heeft in 2014 de Taskforce Agrarische Natuur opgericht. In de Taskforce Agrarische Natuur werken we samen met De Groene Motor en Veelzijdig Boerenland. In 2015 hebben wij met de taskforce hard gewerkt aan het ondersteunen van het maatschappelijk veld om een goede inbreng te kunnen hebben in de samenwerking met de agrarische collectieven. Daarvoor hebben wij in 2015 een netwerk van natuurcoalities georganiseerd met vertegenwoordigers van natuurorganisaties en weidevogelvrijwilligersgroepen. Dit netwerk hebben we verenigd in het Weidevogelberaad Zuid-Holland. Samen met dit netwerk hebben wij de gebiedsprocessen waarin het nieuwe agrarisch natuurbeheer werd voorbereid ondersteund.

In het begin van 2015 hebben we met het organiseren van gebiedsbijeenkomsten de dialoog op gang gebracht tussen natuurorganisaties, vrijwilligers en agrarische collectieven. In die periode heeft de provincie het beleidskader voor het nieuwe beheer in het Natuurbeheerplan 2016 vastgelegd. Samen met het Weidevogelberaad hebben we gezorgd voor een inbreng vanuit het maatschappelijk veld voor het natuurbeheerplan.

Na het gereed komen van het natuurbeheerplan zijn de agrarische collectieven hard aan het werk geweest om goede plannen uit te werken, de gebiedsaanvragen, voor de uitvoering van een nieuw en verbeterd agrarisch natuurbeheer vanaf 2016. De taskforce agrarische natuur heeft georganiseerd dat in de acht gebieden van de agrarische collectieven in verschillende gebiedsbijeenkomsten door het netwerk van natuurcoalities intensief werd meegedacht en geadviseerd over de gebiedsaanvragen. In de zomer heeft dit geresulteerd in eindadvies vanuit het maatschappelijk veld over de concept gebiedsaanvragen.

In het laatste deel van 2015 zijn we met de Taskforce Agrarische Natuur en het Weidevogelberaad vooral bezig geweest om een goede aanpak te bedenken voor de voortzetting van de samenwerking in de gebieden en de rol van natuurorganisaties en van weidevogelvrijwilligers in de nieuwe aanpak van de zorg voor de natuur in het boerenland. De partijen staan nu in de startblokken om hierin een belangrijke eerste stap te zetten, met de uitvoering van de gebiedsaanvragen voor het agrarisch natuurbeheer in 2016.

8.2 Een landelijke aanpak van de zorg voor de weidenatuur

Een verbetering van de zorg voor de weidenatuur is in het hele land van groot belang. Een duurzaam behoud van de natuur in het boerenland is alleen mogelijk als dat boerenland zelf en het gebruik ervan verandert. Dat kan worden bereikt door een verandering van de landbouw, een verduurzaming waarbij het mogelijk wordt om op gebiedsniveau de zorg voor natuur en een gezonde economische bedrijfsvoering te combineren. Het proces van verandering dat nodig is in gebieden kan alleen succesvol zijn als alle betrokken partijen in een gebied daaraan samenwerken.

De aanpak die de Natuur en Milieufederatie in Zuid-Holland volgt met de taskforce agrarische natuur blijkt succesvol te zijn en een goede bijdrage te kunnen leveren aan dit proces van verandering en ontwikkeling van de zorg voor natuur in de landbouw. Ook in Friesland heeft de Natuur en Milieufederatie een succesvolle aanpak ontwikkeld.

In 2015 hebben zes provinciale Natuur en Milieufederaties in het land besloten om samen te gaan werken aan de verdere ontwikkeling van een sterke aanpak en te gaan zorgen voor een ondersteuning van het proces om te komen tot een goede zorg voor de weidenatuur in de betrokken gebieden in deze zes provincies. De gezamenlijke milieufederaties gaan een programma uitwerken van projecten om in de betrokken gebieden de ontwikkeling van boeren bedrijven te ondersteunen waar de zorg voor natuur goed kan worden gecombineerd met de agrarische bedrijfsvoering.

8.3 Weidoptie

Alleen als er steeds meer boeren zijn die op hun bedrijf willen en ook kunnen zorgen voor de weidevogels, kunnen we voorkomen dat weidevogels helemaal uit het boerenland verdwijnen. De hulp vanuit de samenleving is voor boeren een belangrijke succesfactor daarbij. De inzet voor weidevogels door boeren, die zo hard nodig is, krijgt een enorme stimulans wanneer boeren daarvoor de waardering en steun vanuit de samenleving ervaren.

Om te zorgen voor meer ondersteuning en stimulans vanuit de samenleving heeft NMZH het instrument Weidoptie ontwikkeld. Dit is een publiekscampagne, gekoppeld aan een website (www.weidoptie.nl) en fondsenwerving. Met de publiekscampagne en de website vergroten we de betrokkenheid van burgers bij het redden van de weidevogels in hun eigen omgeving. We doen dat door de weidevogels, het weidevogelrijke boerenland en de kansen die er zijn in gebieden om de situatie voor de weidevogels te verbeteren, onder de aandacht brengen.

In 2015 is de website ontwikkeld. Via de website is er de mogelijkheid om geld te doneren dat door de Natuur en Milieufederatie wordt ingezet om boeren te helpen bij het verbeteren van het leefgebied van de weidevogels op hun bedrijf. Met het geld dat we inzamelen financieren we de aanschaf van zonnepompen om een plasdras te kunnen realiseren. Of we leveren een kruidenmengsel om een nieuw perceel kruidenrijk grasland aan te kunnen leggen.

In de tweede helft van 2015 zijn de campagne en de fondsenwerving van start gegaan. In de media en via het netwerk van natuurorganisaties en vrijwilligersgroepen waar wij mee samenwerken is de zorg voor de weidevogels en de campagne onder de aandacht gebracht van het publiek. Ook zijn in de samenwerking met de agrarische collectieven in Zuid-Holland contacten gelegd met boeren die graag aan de slag willen voor de weidevogels op hun bedrijf. Met het geld dat in 2015 is ingezameld zullen begin 2016 de eerste projecten bij boeren op hun bedrijf kunnen worden gerealiseerd.

8.4 Natuurbeheerplan 2016

De Provincie Zuid-Holland heeft in het voorjaar van 2015 het Ontwerp Natuurbeheerplan 2016 opgesteld en ter inzage gelegd. Dit Natuurbeheerplan bevat de richtlijnen en criteria waaraan de plannen voor het nieuwe agrarisch natuurbeheer moeten voldoen. Het natuurbeheerplan moet ook aanwijzingen geven over hoe dit beheer het beste ingezet kan worden en op welke plekken, om het beste resultaat te kunnen opleveren. De Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland heeft samen met de Groene Motor een zienswijze op het Ontwerp Natuurbeheerplan ingediend. Deze zienswijze wordt ondersteund door het Weidevogelberaad Zuid-Holland, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en het Zuid-Hollands Landschap. In de zienswijze is aangegeven dat er betere en duidelijkere aanwijzingen moeten komen voor de agrarische collectieven over wat een werkelijk effectief agrarisch natuurbeheer is. Het Natuurbeheerplan zou meer moeten sturen op de uitwerking van ambitieuze gebiedsplannen waarin gestreefd wordt naar het hoogst haalbare voor de natuurdoelen. Plannen waarmee een beheer wordt nagestreefd dat er echt voor kan zorgen dat het halen van de ambitieuze doelstelling om de weidevogels in de provincie te behouden een flinke stap dichterbij komt.

8.5 Tijdelijke natuur

Vanwege de kansen en mogelijkheden die tijdelijke natuur biedt, is de NMZH vanaf 2014 met dit onderwerp aan de slag gegaan. De NMZH heeft tot nu toe samen met haar partners Regelink Ecologie & Landschap en het Zuid-Holland Landschap onderstaande inzet geleverd om meer tijdelijke natuur in Zuid-Holland te kunnen realiseren.

- **Brochure en website**
De NMZH heeft met haar partners een brochure opgesteld waarin wordt toegelicht wat tijdelijke natuur is, welke kansen dit biedt en hoe de NMZH en partners hierbij kunnen faciliteren. Deze brochure is begin 2015 aan alle Zuid-Hollandse gemeenten toegestuurd. De brochure is tevens in digitale vorm samen met een animatie met een 'artist impression' van tijdelijke natuur en een menukaart met een overzicht van mogelijke diensten en producten op een speciale pagina op de website van de MZH gepubliceerd.
- **Verkenning belangstelling gemeenten voor tijdelijke natuur**
Naar aanleiding van de verstuurde brochure hebben de NMZH en partners alle Zuid-Hollandse gemeenten in 2015 persoonlijk benaderd om na te gaan in hoeverre zij naar aanleiding van de informatie uit de brochure kansen zien voor tijdelijke natuur. Bij een aantal gemeenten hebben naar aanleiding van dit telefonische contact vervolggesprekken plaatsgevonden.

In de tweede helft van 2015 hebben gesprekken plaatsgevonden met de gemeente Westland. Zij hebben voor een tweetal terreinen aan de NMZH gevraagd om een offerte uit te brengen voor de realisatie van tijdelijke natuur. Bij een akkoord van de gemeente op deze offerte zal in 2016 op deze twee locaties tijdelijke natuur gerealiseerd gaan worden.

Ook hebben in 2015 gesprekken met de provincie Zuid-Holland plaatsgevonden. Zij wil in 2016 in afwachting van de decentralisatie van de ontheffingsbevoegdheid voor tijdelijk natuur alvast aan de slag gaan met tijdelijke natuur en wil dit graag samen met de NMZH en partners doen. De NMZH heeft voor de invulling van deze samenwerking eind 2015 een projectvoorstel opgesteld. Het doel is om dit begin 2016 formeel in te dienen en te starten met de uitvoering van dit project.

8.6 Samenwerking Natuur en Landschapsorganisaties

Vanaf 2013 werken het Zuid-Hollands Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, IVN, Groenservice Zuid-Holland (GHZ) en de NMZH nauw samen bij het optimaliseren van de inbreng vanuit natuur, landschap en milieubelang bij structuurvisies en bij bestemmingsplannen met een bovenlokaal en regionaal belang. De NMZH speelt hierbij een coördinerende rol. Op basis van een jaarwerkplan worden hiervoor de krachten gebundeld. De NMZH fungeert daarbij als voorzitter van het Natuur- en Landschapsoverleg (NLO). Het NLO directeurenoverleg is in 2015 zes keer bijeengekomen. Voor 2015 zijn doelen en activiteiten uitgewerkt in een werkplan dat door de samenwerkingspartners is vastgesteld. Ook is de coördinatierol van de NMZH hierbij nader ingevuld en voorzien van een inzet. Sinds 2015 hebben Dunea en IVN zich ook aangesloten bij het NLO. Door de interne reorganisaties en inzet tot privatisering heeft de GZH in 2015 niet deelgenomen aan het NLO. Wel zijn zij als agendalid aangesloten gebleven.

8.7 Participatie Groen doet Goed

Natuur heeft niet alleen een intrinsieke waarde, maar vervult ook een belangrijke functie voor de mens. Recreatie- en natuurgebieden moeten voldoende benut worden en de betrokkenheid van de samenleving bij groene thema's moet worden vergroot. Vanuit het programma Groen doet Goed wordt hiervoor de kennis en ervaring gebundeld. Na verkennen en voorbereiden is een krachtig en spraakmakend programma van start gegaan om jongeren en hun opvoeders te verleiden om de natuur weer meer te ervaren, beleven en waarderen. IVN heeft het programmamanagement en de

NMZH maakt deel uit van de stuurgroep en het kernteam. Samen met de betrokken coalitie van IVN, GDO, NMZH, terreinbeheerders, lokale natuur- en milieuorganisaties en provincie Zuid-Holland en tien Zuid-Hollandse gemeenten werken wij aan de ontwikkeling van een krachtig en inspirerend provinciaal programma Groen doet Goed. Binnen de stuurgroep en het kernteam heeft de NMZH ook in 2015 een bijdrage geleverd aan de verdere ontwikkeling van het programma. De NMZH heeft hiervoor samen met alle betrokken gemeentebestuurders, gedeputeerden en partners binnen de coalitie Groen doet Goed de intentieverklaring ondertekend.

8.8 Programmaraad De Groene Motor

Voor de ondersteuning van de vrijwilligers die in Zuid-Holland actief zijn in het landschap, natuur en erfgoed is het programma de Groene Motor ontwikkeld. De Groene Motor faciliteert en ondersteunt vrijwilligers door kennisuitwisseling, coaching, verzekeringen, uitleen gereedschap en ontmoeting en overdracht van vaardigheden. De Zuid-Hollandse natuur en het landschap kunnen niet zonder actieve vrijwilligers. Veel actieve vrijwilligers maken vaak deel uit van lokale organisaties en initiatieven die zijn aangesloten bij de NMZH en ook actief zijn op de terreinen waar de NMZH actief is. Actieve vrijwilligers zijn vaak op verschillende fronten actief. Vanuit deze betrokkenheid heeft de NMZH er ook alle belang bij dat de ondersteuning en facilitering van de vrijwilligers de komende jaren goed is geregeld. De NMZH werkt samen met de partners Landschap & Erfgoed Zuid-Holland, Veelzijdig Boerenland, IVN, NMZH, NM, SBB, GZH en Dunea aan de verdere ontwikkeling van dit programma.

9. Water

Voor de Waterschapverkiezingen is samen met de NLO partners uitgebreide input (speerpunten en toelichting) opgesteld die aan ieder waterschap met grondgebied in Zuid-Holland is toegestuurd. Met het verzoek om hier bij de collegevorming rekening te houden. De ambitie was ook aanwezig om parallel aan het Groene Kieskompas voor de Provinciale Statenverkiezingen een Blauw Kieskompas te maken voor de Waterschapverkiezingen. Maar door gebrek aan middelen hebben wij dit niet kunnen realiseren. Een aantal waterschapbestuurders vonden dit een gemiste kans en de afspraak is gemaakt om bij de volgende verkiezingen elkaar eerder op te zoeken om wel een Blauw Kieskompas te realiseren.

Na de verkiezingen hebben een tweetal overleggen plaatsgevonden met de waterschappers van Water Natuurlijk en de geborgde zetels natuurterreinen. Met name vanuit de geborgde zetels is aangedrongen om dit overleg meer structuur te geven. Samen met de NLO partners zal dit verder ingevuld gaan worden. Ook met de waterschappers van Water Natuurlijk zal jaarlijks een overleg gaan plaatsvinden vanuit een gezamenlijke agenda.

Ook is er via gezamenlijke brieven bij de Tweede Kamer en gemeenten en waterschappen gepleit voor het terugdringen van de concentraties neonicotinoïden en is er (ook via de media) een signaal afgegeven naar aanleiding van de nog achterblijvende resultaten die de watermonitor van de waterschappen liet zien (normoverschrijdingen, concentraties van verboden middelen). De NMZH heeft zelf ook een inventarisatie gedaan om meer inzicht te krijgen in de meetresultaten bij de verschillende waterschappen. Ook gesprekken gevoerd met het RIVM over diverse middelen en hun effect.

De NMZH neemt deel aan de Coalitie Delta Natuurlijk. In deze coalitie werken de natuur en milieuorganisaties in de Zuidwestelijke Delta samen. In 2014 heeft de NMZH samen met het Bureau Strooming en Stichting ARK een concept ontwikkeld om de Biesbosch met 1/3 te vergroten, zowel in het Zuid-Hollandse en Brabantse deel (Sliedrechtse Biesbosch, Dordrechtse Biesbosch, Brabantse Biesbosch en Gat van den Ham) op basis van de ontwikkelopgave in het kader van de waterveiligheid, KRW, zoetwatervoorziening en de rivierwaterafvoer. In 2015 is dit concept verder besproken in DelTri verband, (strategische samenwerking overheden PZH, PBra, Breda, Dordrecht en Rotterdam, ondernemersverenigingen en natuur en milieufederaties). Er is gewerkt aan het creëren van draagvlak voor dit idee. In een aantal presentaties is meer aandacht gevraagd voor natuurlijke klimaatbuffers in relatie met de wateropgave in het zuidelijk deel van Zuid-Holland. De reacties zijn over het algemeen positief maar het idee is daarmee nog niet geland.

In 2015 is het ook steeds moeilijker geworden om middelen te vinden om een actieve inzet te kunnen blijven leveren op het waterdomein.

10. Overig

10.1 Groene groei Zuid-Holland

De provincie Zuid-Holland (PZH) heeft de Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland (NMZH) om advies gevraagd rond de Onderzoeks- en Verkenningenagenda 2016 (OVA 2016). De OVA 2016 moet bijdragen aan de voorbereiding van de te maken omgevingsvisie Zuid-Holland in 2018. Het advies ging enerzijds om een toetsing van het interne werkdocument 'Verdieping maatschappelijke opgaven' voor de OVA 2016 op de consistentie daarvan. Anderzijds om een advies over inhoud en spelers rond het thema groene groei, als onderdeel van de opgaven in de OVA 2016.

In de uitwerking van het advies is gewerkt met een aantal vragen:

1. wat is groene groei?
2. is er een voldoende beeld van wat er al aan inhoud, activiteiten en mensen rond groene groei aanwezig/actief is, niet alleen extern, maar ook intern PZH?
3. kan dat leiden tot een gedeeld intern beeld op groene groei en de mogelijkheden daarvan, ook om afzonderlijke projecten binnen PZH daarop te laten aanhaken?

Daarbij is ervoor gekozen om het thema groene groei niet te snel te trechteren naar sub thema's zoals biobased economy of circulaire economie. Deze moeten wel onderdeel zijn van het debat over groene groei. In de uitvoering voor het advies is een drietrapsraket gehanteerd. Na toetsing en gesprek over het werkdocument, is via literatuur, gesprekken en enkele interne en externe sessies 'het net opgehaald' om te kunnen komen tot een advies medio oktober 2015.

De NMZH heeft een aantal resultaten neergezet met het advies:

- een toetsing op consistentie van maatschappelijke opgaven voor Zuid-Holland zoals verwoord in het werkdocument 'Verdieping maatschappelijke opgaven';
- een beeld over wat groene groei is, wie zich daarmee bezighoudt, welke discussies er al lopen en wat de potentie is van groene groei;
- een externe toetsing en verrijking op dat beeld rond groene groei en daarmee;
- scherp(er) zicht op de opgaven, de daarbij behorende onderzoeksvragen en de mogelijke onderzoek coalities die daarmee in 2016 aan de slag gaan;
- een doorkijkje op de aanpak van het maatschappelijke en politieke debat rond de onderzoeksvragen in 2016.

Belangrijker nog vinden wij, is dat de provincie de opvatting van de NMZH onderschrijft dat het bij groene groei om een transitieaanpak gaat waarbij een aanpak met sturen op koploperbedrijven en innovatieve initiatieven voorop moet staan. Met als vertrekpunt voor de verdere uitwerking en vooral het (maatschappelijke) debat voor de OVA 2016 over groene groei: "groene groei gaat over de maatschappelijke opgave van behoud van (toekomstige) welvaart bij een toename van mensen en wensen in de nabije toekomst, zonder dat dit ten koste gaat van milieu en natuurlijk kapitaal". De achtergrond daarvan is de erkenning dat we binnen de kritische systeemgrenzen voor het natuurlijk kapitaal moeten blijven, óók omdat dit anders ten koste gaat van het verdienvermogen op termijn.

Bij dit vertrekpunt hoort uitdrukkelijk dat groene groei is op te vatten als een transitie waarvan je de uitkomst tevoren niet weet en dat dit daarmee een bepaalde rolopvatting voor de provincie veronderstelt die richting geeft en tegelijk ruimte laat, uitdaagt en faciliteert. Dit vertrekpunt en bijbehorende rolopvatting geeft voeding aan het op te zetten (maatschappelijke) debat voor de OVA 2016 over groene groei als maatschappelijke opgave in Zuid-Holland.

10.2 Provinciale Staten verkiezingen 2015

Rondom de Provinciale Staten verkiezingen heeft de NMZH diverse activiteiten ondernomen.

Tienpuntenplan

Al voor de zomer van 2014 is een tienpuntenplan opgesteld als input voor de provinciale verkiezingsprogramma's. Dit is aan alle partijen toegestuurd en bij een aantal partijen ook nog mondeling toegelicht aan de programmacommissie. Na de publicatie van de verkiezingsprogramma's in de winter van 2014 zijn deze t.b.v. het Groene Kieskompas gescoord op onder andere de onderwerpen die ook in het tienpuntenplan aan de orde kwamen. Uit deze analyse bleek dat de input vanuit het tienpuntenplan in veel verkiezingsprogramma's goed terug te herkennen was. Diverse programma's waren een stuk 'groener' dan verwacht (SP, SGP) en bevatten letterlijke punten uit het tienpuntenplan. Ook specifieke ideeën uit het tienpuntenplan, zoals de landschapsinvesteringsregeling, waren door sommige partijen in hun programma overgenomen (PvdA, SP).

Natuurmanifest

Eind januari is het natuurmanifest gelanceerd. Op 11 maart is het manifest aan de lijsttrekkers overhandigd. In een krappe 1,5 maand tijd hebben 62 organisaties hun steun aan het manifest uitgesproken. Onder hen zijn een aantal grote, landelijke organisaties zoals Milieudefensie, WNF, Zoogdierverseniging, RAVON en FLORON. Daarnaast hebben veel lokale natuurorganisaties uit Zuid-Holland hun steun uitgesproken, aangevuld met circa 1.000 individuele burgers. Het aantal ondersteunende organisaties is dus groot, het aantal individuele burgers valt wat tegen.

Op 11 maart is het natuurmanifest in het Natuurhistorisch museum in Rotterdam aan de lijsttrekkers overhandigd. Hierbij waren 12 politieke partijen vertegenwoordigd, waarvan zes met hun lijsttrekker (de overige partijen werden vertegenwoordigd door een andere kandidaat van de lijst). De reacties van de kandidaat Statenleden waren, zowel inhoudelijk als qua organisatie door de gezamenlijke natuurorganisaties, positief.

Wat media aandacht betreft, heeft er na de lancering van het manifest zowel in het Leidsch Dagblad als het AD Groene Hart een groot artikel over het manifest gestaan, in aanvulling op kleine artikelen in overige dagbladen en artikeltjes in lokale huis-aan-huis bladen. Ook is er op diverse lokale radiozenders door middel van een interview aandacht besteed aan het manifest. Omroep West heeft op 11 maart in een speciale thema uitzending over natuur ook aandacht besteed aan het manifest. Het programma Chris Natuurlijk (RTV Rijnmond) heeft naar aanleiding van het manifest in aanloop naar de verkiezingen een serie reportages gemaakt over natuurtoppers uit het manifest.

De reacties van de kandidaat Statenleden op het manifest zijn op youtube te bekijken:

www.youtube.com/user/NMZH.

Groene Kieskompas

Het Groene Kieskompas is op 17 februari gelanceerd door CdK Jaap Smit. Vanaf deze lancering tot aan de verkiezingen is het Groene Kieskompas ruim 4000 keer geraadpleegd. Na de lancering ontstond redelijk wat interactie met de politiek op twitter: diverse partijen claimden de groenste te zijn of twitterden over het Groene Kieskompas omdat ze blij waren met hun score. Alleen de SP vroeg nog om een inhoudelijke toelichting op een bepaalde score, verder kwamen er geen berichten van partijen die ontevreden waren over hun score of beoordeling. Alle partijen waren van te voren ingelicht over de Groene Kieskompas en hadden voorafgaand van de lancering van de website de score van hun partij toegestuurd gekregen.

Rond de lancering van het Groene Kieskompas was er redelijk wat aandacht van media. De dag voorafgaand aan de lancering besteedde Omroep West in een thema uitzending op de radio een uur

lang aandacht aan het Groene Kieskompas door middel van een interview in de studio. De lancering van de het Groene Kieskompas werd in diverse lokale huis-aan-huis bladen vermeld en ook op Omroep West werd hierover een bericht gepubliceerd.

NIPO enquête

De door TNS NIPO uitgevoerde enquête over natuur en groen onder inwoners van Zuid-Holland leverde leuke en voor ons goed bruikbare resultaten op. Zo is gebleken dat de provincie op veel draagvlak kan rekenen bij de bescherming van natuur en investeringen in nieuwe natuur. Bij het naar buiten brengen van de resultaten werd gemikt op een dubbelinterview met de directeurs van Natuurmonumenten en ANWB in een landelijke krant. Dat is niet gelukt, maar wel een groot artikel in de Rotterdamse en Haagse editie van de Telegraaf met een interview met Marc van de Tweel. Ook is het uitgestuurde persbericht over de resultaten van de enquête nog door regionale/lokale media opgepikt, bijvoorbeeld door Omroep West. De resultaten van de enquête zijn ook na de verkiezingen nog goed bruikbaar, bijvoorbeeld voor de input voor het op te stellen coalitieakkoord.

10.3 Kansen voor West

Kansen voor West is een samenwerkingsverband van de vier Randstadprovincies en de vier grote steden. Het is een van de vier operationele structuurfondsenprogramma's in Nederland en maakt deel uit van de Europese structuurfondsen. De Lissabonstrategie ligt aan de basis van dit programma. Het uitgangspunt is dat wat in de vier Randstadprovincies al economisch sterk is nog verder versterkt moet worden door te investeren in innovatie, onderzoek en ontwikkeling, kennisuitwisseling, aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt, menselijk kapitaal en duurzame energie. De NMZH is namens de vier Randstad Natuur- en Milieufederaties lid van het Comité van Toezicht en Stuurgroepen en levert daarbij een bijdrage in het toezicht op de effectiviteit en de kwaliteit van de uitvoering van het programma. Daarbij leggen wij een sterk accent op de mate waarin duurzaamheid in het programma is verankerd in de individuele investerings- en projectaanvragen. In 2015 is Kansen voor West II van start gegaan en ook voor de komende periode tot 2020 blijft de NMZH lid van het comité van Toezicht.

In 2015 heeft de NMZH deelgenomen aan de reguliere vergaderingen van het Comité van Toezicht. Op een drietal momenten is deelgenomen aan een werkexcursie bij bedrijven met toegekende EFRO projecten.

10.4 Innovatienetwerk Zuidwest Nederland

De NMZH is betrokken bij het Innovatienetwerk Zuidwest Nederland en neemt deel aan de Lokale Visserijgroep (LVG) Zuid-Hollandse Delta. De LVG adviseert het Ministerie van Economische Zaken over het toekennen van subsidie aan projecten in het kader van de subsidieregeling 'Duurzame Ontwikkeling Visserijgebieden'. De NMZH levert daarnaast een bijdrage in de maatschappelijke borging van de duurzame visserij in Zuidwest Nederland. Dit doen wij door verbindingen te leggen en samenwerking te initiëren tussen visserij, haven en visserij gerelateerde bedrijvigheid en de natuur- en milieubeweging. De regionale economie in de Zuidwestelijke Delta is gebaat bij een duurzame visserij die zich toekomstbestendig ontwikkelt en gericht is op samenwerking tussen de Zeeuwse schaal- en schelpdiersector (Blueport Oosterschelde) en de Noordzee platvisvisserij (Zuidwestelijke Delta en Scheveningen).

De NMZH heeft ook in 2015 samen met de United Fish Auctions, PO Mossel en Mosselhandel, gemeenten en de provincies Zeeland en Zuid-Holland gewerkt aan een verkenning om gezamenlijk tot een EU Interreg aanvraag te komen in het kader van het 2 Zeeënprogramma. Er is gewerkt aan coalitievorming en het opzetten van een concept note. In de concept note is als projectfocus gekozen voor:

- een verduurzamingsaanpak van de visserijhavens;
- het ontwikkelen van een North Seafood Campus voor de bundeling van het kenniscluster en de actualisering en internationalisering van de visserijopleidingen, en
- de ontwikkeling van de kracht van het gebied.

Op basis van de feedback van de programmacoördinator is vastgesteld dat het programma onderdeel Kracht van het Gebied niet in aanmerking kwam voor subsidiering. Ook bleek dat de breedte en grootte van het project teveel vragen oproepen. Uiteindelijk is het idee losgelaten en na de concept note fase geen projectplan meer gemaakt. De inschatting was dat het project in zijn huidige vorm en verwevenheid niet tot succes zou gaan leiden. Momenteel wordt onderzocht of de verduurzamingsaanpak van de visserijhaven wel tot een haalbare en reële aanvraag in het kader van het 2 Zeeënprogramma zou kunnen leiden.

11. Nationale Postcode Loterij: 2,25 miljoen voor De Natuur en Milieufederaties

In 2016 ontvangen de Natuur en Milieufederaties een bedrag van 2,25 miljoen euro van de Nationale Postcode Loterij voor hun werk voor natuur, milieu en landschap in de provincies. De cheque werd overhandigd tijdens het Goed Geld Gala in Theater Carré in Amsterdam. De Postcode Loterij maakte daar bekend dat zij in 2016 een recordbedrag van 328 miljoen euro doneert aan ruim 100 goede doelen die werkzaam zijn op het gebied van mens en natuur in binnen- en buitenland.

De recordschenking is mogelijk dankzij de 2,7 miljoen trouwe deelnemers: van ieder lot gaat de helft naar het goede doel. De Natuur en Milieufederaties worden sinds 1996 gesteund door de grootste goede doelen loterij van Nederland. “Wij zijn ontzettend blij met de bijdrage van de Postcode Loterij voor ons werk aan een duurzaam en mooi Nederland”, aldus voorzitter Joris Hogenboom van De Natuur en Milieufederaties. “Hiermee kunnen wij veel mooie projecten realiseren. Deelnemers van de loterij bedankt!”

Op de foto v.l.n.r.: Sonja Sars (Netwerksecretaris De Natuur en Milieufederaties), Michiel Verboven (Managing Director Nationale Postcode Loterij), Corinne Ellemee (Netwerkdirecteur De Natuur en Milieufederaties) en Joris Hogenboom (Voorzitter De Natuur en Milieufederaties). Foto: Roy Beusker Fotografie

Jaarrekening 2015

Algemeen

2015 is het laatste jaar geweest dat de organisatie nog een vaste bijdrage van de provincie ontvangt. In dit laatste jaar is dat beperkt tot € 125.000 wat met name is ingezet om de organisatie om te vormen en klaar te maken voor een toekomst zonder basisbijdragen van de provincie.

Daarnaast zijn er diverse aanvullende financieringsbronnen gevonden om in dit jaar de activiteiten uit te voeren die gepland stonden. Tevens zijn er nieuwe initiatieven gestart die de komende jaren verder worden uitgebouwd. De provincie speelt daar overigens ook nog een rol in maar dat gaat dan om financiering van afgebakende projecten en geen structurele bijdrage.

We hebben ons dit jaar op meerdere vlakken laten gelden en welke dat zijn wordt in ons jaarverslag nader uitgewerkt en voor een uitgebreid beeld van onze activiteiten verwijzen wij hier graag naar.

Financiële resultaten

De Staat van baten en lasten over 2015 sluit met een overschot van:

Aan baten hebben wij ontvangen	€ 584.387
Aan de verschillende doelstellingen hebben wij besteed	€ 563.698
Hieruit resulteert een overschot van	€ 20.689
Aan voordelige overige resultaten	€ -
Overschot	€ 20.689

Het overschot van € 20.689 wordt verdeeld volgens de resultaatbestemming.

Begrotingsvergelijking

(x € 1.000)

	Realisatie 2015 €	Begroting 2015 €	Vershil ten opzichte van de begroting	
			Voordelig €	Nadelig €
B A T E N				
Baten uit eigen fondsenwerving	246	226	20	
Baten uit acties van derden	135	144		9
Subsidies overheden en anderen	201	249		48
Rente baten	2	2		- -
	<u>584</u>	<u>621</u>		
L A S T E N				
Samenwerking	51	58	7	
Duurzame bedrijvigheid	77	88	11	
Energie transitie	111	126	15	
Energieke samenleving	22	25	3	
Gebiedscoördinatie en ontwikkeling	140	160	20	
Groene leefomgeving	123	140	17	
Strategische thema's	40	46	6	
Water en kust	-	-	- -	
	<u>564</u>	<u>643</u>	<u>99</u>	<u>57</u>
			(57)	
SALDO	<u>20</u>	<u>(22)</u>	<u>42</u>	

Toelichting

Het werkplan bestond deels uit 'afbouw' activiteiten voor wat betreft de structurele relatie met de provincie maar er is zoveel mogelijk geprobeerd deze taken in stand te houden zij het met meer incidentele financieringsbronnen. In de begroting, die conservatief is opgesteld, leken we nog af te stevenen op een negatief resultaat maar gaandeweg 2015 werd duidelijk dat we die tendens hebben kunnen ombuigen naar het positieve resultaat zoals dat nu is behaald.

Baten

De baten zijn lager uitgevallen dan begroot maar omdat ook de kosten binnen de perken zijn gebleven is er alsnog een positief resultaat zichtbaar. Verder is het zo dat een aantal projecten die in 2015 zijn uitgevoerd een vervolg krijgen in 2016 en daar ook weer voor een dekking in de begroting zorgen.

Lasten

Ook in 2015 is scherp gestuurd op de kosten en de effecten daarvan zijn zichtbaar in de resultaten. Zichtbaar is dat de besparing ten opzichte van de begroting in de indirecte kosten wordt gerealiseerd. Op diverse componenten wordt minder uitgegeven dan begroot waardoor de directe inzet voor projecten en daarmee de effectiviteit in stand kan blijven. Het grootste verschil is zichtbaar in de indirecte personeelskosten maar ook de lagere kantoorkosten en administratie- en advieskosten vallen lager uit dan begroot.

Doorkijk naar het jaar 2016

Bij het opstellen van de begroting 2016 is rekening gehouden met een bedrag van € 265.000 aan nog te acquireren inkomsten. Gedurende de eerste maanden van 2016 is dat gedaald naar € 150.000 waarmee het behalen van de doelstellingen voor 2016 binnen handbereik liggen. Ook 2016 zal een mengeling worden van subsidies en opdrachten in het maatschappelijke verkeer waarbij NMZH ook de middelen van de NPL zal gebruiken als aanjaagbudget teneinde extra projecten van de grond te krijgen. In 2016 blijft de formatie op het peil van 2015 en wordt gewerkt aan een verbetering van de effectiviteit van de inzet.

Daarnaast zal 2016 in het teken staan van het uitvoeren van diverse vervolgoopdrachten van projecten die in 2015 zijn uitgevoerd. Dit geldt onder andere voor Taskforce Agrarische Natuur, Gebiedsontwikkeling Economie, Groene verdienmodellen, Stikstof reductie eco-N-omie en Energiebesparing = Core business. Ook staan er diverse nieuwe projecten op de planning waar in 2016 een start mee zal worden gemaakt. Het voert in het kader van de jaarstukken te ver om hier al op in te gaan maar als zaken concreter zijn zal dat via onze reguliere kanalen naar buiten worden gebracht.

De verwachting is dat het licht positieve resultaat wat naar voren komt in de begroting ook gerealiseerd wordt waarmee het eerste jaar zonder basissubsidie als geslaagd kan worden beschouwd.

De begroting voor 2016 ziet er als volgt uit:

Uitgaven***Projectkosten direct***

Personeelskosten (vaste dienst)	€	358.000
Inhuur derden	€	-
Reis- en verblijfkosten	€	6.000
Voorlichting en presentatie	€	5.000
Overige kosten	€	5.000
	€	374.000

Indirecte kosten

Personeelskosten (vaste dienst)	€	488.100
Af: toegerekend aan projecten	€	(358.000)
Reis- en verblijfkosten	€	2.250
Voorlichting en presentatie	€	6.500
Huisvestingskosten	€	49.300
Kantoorkosten	€	42.500
Bestuurskosten	€	2.000
Administratie- en advieskosten	€	36.750
Financieringskosten	€	750
	€	270.150

Totaal uitgaven**€ 644.150*****Inkomsten***

Basissubsidie Provincie Zuid-Holland	€	-
Projectsubsidies	€	41.863
Fonds de Natuur en Milieufederaties	€	137.200
Overige baten en bijdragen	€	466.971
Rentebaten	€	2.000

Totaal inkomsten**€ 648.034**

Resultaat

€ 3.884

Balans per 31 december 2015
(na bestemming resultaat)

	<u>31-12-2015</u>		<u>31-12-2014</u>	
	€		€	
Actief				
Vlottende activa				
Vorderingen en overlopende activa:				
Debiteuren	96.188		32.609	
Overige vorderingen en overlopende activa	<u>154.901</u>		<u>119.667</u>	
		251.089		152.276
Liquide middelen		220.985		252.032
		<u>472.074</u>		<u>404.308</u>

	<u>31-12-2015</u>		<u>31-12-2014</u>	
	€		€	
Passief				
Eigen vermogen				
Reserves en fondsen:				
Continuïteitsreserve	328.977		318.977	
Overige reserves	<u>29.957</u>		<u>19.268</u>	
		358.934		338.245
Schulden op korte termijn				
Leveranciers en handelskredieten	6.221		5.528	
Belastingen en premies sociale verzekeringen	33.894		21.969	
Overige schulden en overlopende passiva	<u>73.025</u>		<u>38.566</u>	
		113.140		66.063
		<u>472.074</u>		<u>404.308</u>

Staat van Baten en Lasten

	Realisatie 2015 €	Begroot 2015 €	Realisatie 2014 €
BATEN			
Baten uit eigen fondsenwerving	246.110	226.469	130.239
Kosten uit eigen fondsenwerving	-	-	-
	246.110	226.469	130.239
<i>(In % van baten uit eigen fondsenwerving)</i>	100%	100%	-
Baten uit acties van derden	135.325	143.600	145.411
Beschikbaar uit fondsenwerving	381.435	370.069	275.650
Subsidies overheden en anderen	200.893	248.618	250.000
Rente baten	2.059	2.000	2.950
Totaal beschikbaar voor doelstelling	584.387	620.687	528.600

BESTEDINGEN

Samenwerking	51.061	58.136	78.078
Duurzame bedrijvigheid	76.897	87.551	109.933
Energie transitie	110.932	126.303	96.530
Energieke samenleving	21.746	24.759	50.899
Gebiedscoördinatie en ontwikkeling	140.269	159.704	108.022
Groene leefomgeving	122.776	139.787	69.307
Strategische thema's	40.016	45.561	5.361
Beheer en administratie *	-	-	-
Totaal besteed aan doelstelling	563.698	641.801	518.130

Resultaat	20.689	(21.114)	10.470
------------------	---------------	-----------------	---------------

Bestemming

Continuïteitsreserve	10.000	(21.114)	5.000
Overige reserves	10.689	-	5.470
	20.689	(21.114)	10.470

* De Natuur- en Milieufederaties hanteren voor het inzichtelijk maken van deze kosten een uniforme systematiek, die gebaseerd is op de aanbeveling Toepassing van Richtlijn 650 voor Kosten Beheer en Administratie van de Vereniging Fondsenwervende Instellingen (VFI). De Kosten voor Beheer en Administratie worden inzichtelijk gemaakt in de bijlage Toelichting Lastenverdeling, maar worden in de staat van baten en lasten volledig toegerekend aan de doelstellingen.

Kasstroomoverzicht

Het saldo van de geldmiddelen is in het jaar 2015 afgenomen met € 31.047. Tegenover een toename van € 6.288 in 2014. De oorzaak hiervan blijkt uit onderstaande analyse van de kasstromen.

	<u>2015</u>	<u>2014</u>
	€	€
Kasstroom uit operationele activiteiten:		
Overschot/Tekort	20.689	10.470
Aanpassingen voor:		
Veranderingen in werkkapitaal:		
Mutatie vorderingen	(98.813)	16.861
Mutatie kortlopende schulden	<u>47.077</u>	<u>(21.043)</u>
	(51.736)	(4.182)
Kasstroom uit bedrijfsoperaties	<u>(31.047)</u>	<u>6.288</u>
Kasstroom uit operationele activiteiten	<u>(31.047)</u>	<u>6.288</u>
Netto kasstroom	<u>(31.047)</u>	<u>6.288</u>
Mutatie geldmiddelen	<u>(31.047)</u>	<u>6.288</u>

De afname is met name het gevolg van voorfinanciering van diverse projectkosten.

Toelichting op de balans en de staat van baten en lasten

Algemeen

Doelstelling

De Stichting Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland, gevestigd te Den Haag, is opgericht op 18 augustus 1986 en is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken onder nummer 41129491.

Het doel van de stichting is: het behartigen van belangen met betrekking tot het beschermen, beheren, verbeteren en verrijken van het milieu, natuur en landschap in en rond de provincie Zuid-Holland, een en ander in de meest ruime zin.

Algemene grondslagen voor de opstelling van de jaarrekening

De waardering van activa en passiva en de bepaling van het overschot/tekort vinden plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij het desbetreffende balanshoofd anders wordt vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde.

Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

De jaarrekening is opgesteld conform de verslaggevingsrichtlijnen, die gesteld worden aan Fondsenwervende instellingen (RJ 650).

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Materiële vaste activa

In de loop van het boekjaar aangeschafte materiële vaste activa worden in principe in het boekjaar geheel afgeschreven en als kosten aangemerkt. Slechts bij hoge uitzondering en substantialiteit wordt een investering als materieel vast actief opgenomen en derhalve afgeschreven over de geschatte levensduur.

Onderhanden werk/jaaroverschrijdende projecten:

Onderhanden werk wordt gewaardeerd op kostprijs verminderd met de op balansdatum reeds voorzienbare verliezen. De kostprijs omvat de directe loonkosten en overige kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend en overigens gebaseerd zijn op reeds in het boekjaar afgesloten contracten. De reeds ontvangen gelden worden op het onderhanden werk in mindering gebracht. Positieve resultaten worden in het jaar van definitieve afrekening genomen.

Voor (verwachte) negatieve resultaten wordt ultimo van het jaar een voorziening gevormd.

Vorderingen

De vorderingen worden opgenomen tegen nominale waarde onder aftrek van de noodzakelijk geachte voorzieningen voor het risico van oninbaarheid. Deze voorzieningen worden bepaald op basis van beoordeling per vordering.

Te vorderen subsidies worden opgenomen tegen de nominale waarde van de toegekende beschikkingen van de Provincie Zuid-Holland.

Reserves en fondsen

De reserves en fondsen maken het voor de 'gever' mogelijk, om te beoordelen welk bedrag van de reserves en fondsen dienen als buffer voor onverwachte tegenvallers.

Onder de reserves en fondsen vallen onder meer de continuïteitsreserve, overige reserves en bestemmingsreserves, waarvan de bestemming van de beschikbare gelden door de Raad van Toezicht is bepaald.

Grondslagen voor de bepaling van het resultaat

Baten uit eigen fondsenwerving

Onder deze categorie worden gelden verantwoord, die door de gever vrijwillig zijn afgestaan en geen (evenredige) tegenprestatie vormen voor geleverde goederen en/of diensten dan wel afkomstig zijn van organisaties anders dan overheid en overige publiekrechtelijke organisaties.

Kosten uit eigen fondsenwerving

Alle kosten van activiteiten, die direct of indirect ten doel hebben mensen, bedrijven of instellingen te bewegen geld te geven voor één of meer van de doelstellingen, worden aangemerkt als kosten fondsenwerving.

Baten uit acties van derden

De toegezegde bijdragen uit nationale loterijen, puzzelacties van bladen e.d. en/of andere fondsenwervende instellingen worden verantwoord onder deze categorie. Hierbij is te denken aan gelden van de Nationale Postcodeloterij, maar ook aan gelden van aangesloten organisaties. Het aandeel wordt bepaald op basis van de netto toezegging verminderd met de gemaakte verwervingskosten.

Subsidies overheden en anderen

Onder deze categorie worden toegezegde subsidies van overheden, bedrijven en instellingen verantwoord. Onder subsidies zijn te verstaan bijdragen, die door de verstrekker afhankelijk zijn gesteld van de uitvoeringskosten van een project.

Beleggingen

Ontvangen middelen worden niet aangewend voor belegging in effecten, zoals aandelen en obligaties

Bestedingen

Onder de bestedingen worden, per doelstelling, de directe projectkosten en het aandeel in de uitvoeringskosten verantwoord.

Directe projectkosten

De directe projectkosten zijn de kosten welke direct en specifiek zijn toe te rekenen aan een project.

Uitvoeringskosten

Onder de uitvoeringskosten worden de kosten verantwoord van de eigen organisatie (kosten van bestuur, beheer en uitvoering). Deze kosten worden op basis van bestede directe project-uren verdeeld naar de drie doelstellingen.

Beheer en administratie

De Provinciale Natuur en Milieufederaties hanteren voor het inzichtelijk maken van deze kosten een uniforme systematiek die gebaseerd is op de aanbeveling Toepassing van Richtlijn 650 voor kosten Beheer en Administratie van de Vereniging Fondsenwervende Instellingen (VFI). De kosten voor beheer en administratie worden inzichtelijk gemaakt in de Toelichting op de bestedingen, maar worden in de staat van baten en lasten volledig toegerekend aan de doelstellingen.

Vanaf 2011 hebben de 12 milieufederaties een interne afspraak gemaakt over de procentuele omvang van de kosten voor B&A. Afsproken is dat federaties hiervoor een eigen norm vastleggen en op basis daarvan rapporteren. De stichting heeft deze norm nog niet kunnen vastleggen omdat zij sinds de afspraak is verwickeld in een veranderingsproces van werken met vaste subsidies naar werken op basis van ondernemerschap. Dat zorgt voor schommelingen waardoor vaststelling van een norm nog niet heeft kunnen plaatsvinden. Wel is zichtbaar dat dit percentage de afgelopen jaren is gedaald en in de buurt komt van de door de NMF gewenste norm van 20%. In 2016 zal een evaluatie van de afgelopen jaren worden gemaakt en voor 2017 en verder een norm worden vastgelegd conform de eerder genoemde afspraak.

Fiscale positie

Belastingen

De stichting is met ingang van 1 september 2014 voor een deel van haar activiteiten omzetbelastingplichtig doch blijft vrijgesteld van vennootschapsbelasting.

Toelichting op de onderscheiden posten van de balans

Actief

	<u>31-12-2015</u>	<u>31-12-2014</u>
	€	€
Vorderingen		
<u>Debiteuren:</u>		
Debiteuren	<u>96.188</u>	<u>32.609</u>
<u>Overige vorderingen en overlopende activa:</u>		
Te vorderen subsidies provincie Zuid-Holland	100.893	50.000
Te vorderen bijdragen De Natuur en Milieufederaties	17.440	25.021
Vooruitbetaalde bedragen	7.334	5.088
Overige vorderingen	<u>29.234</u>	<u>39.558</u>
	<u>154.901</u>	<u>119.667</u>

De looptijd van deze vorderingen bedraagt een periode < 1 jaar.

Liquide middelen

ING Bank rekening-courant	12.550	22.000
Triodos bank, rekening courant	504	150
ING Bank spaarrekening	<u>207.931</u>	<u>229.882</u>
	<u>220.985</u>	<u>252.032</u>

Voor een bedrag van € 3.355 staan de liquide middelen niet ter vrije beschikking van de stichting wegens een verstrekte bankgarantie door ING Bank in verband met huurverplichtingen van het pand.

Eigen vermogen

Reserves en fondsen

Continuïteitsreserve

Het verloop van deze post is als volgt:	<u>2015</u>	<u>2014</u>
	€	€
Stand per 1 januari	318.977	313.977
Resultaatbestemming	<u>10.000</u>	<u>5.000</u>
Stand per 31 december	<u>328.977</u>	<u>318.977</u>

Het beleid van de stichting met betrekking tot de omvang en functie van het vrij besteedbare vermogen is er op gericht om de continuïteit van de organisatie te waarborgen door middel van het opbouwen van een eigen vermogen ter hoogte van 1 jaar aan uitvoeringskosten (ca. € 500.000). Jaarlijks wordt hiertoe maximaal aan toegevoegd een bedrag dat overeenkomt met het resultaat uit de begroting.

<u>Overige reserve:</u>	<u>2015</u>	<u>2014</u>
	€	€

Het verloop van deze post is als volgt:

Stand per 1 januari	19.268	13.798
Toename	<u>10.689</u>	<u>5.470</u>
Stand per 31 december	<u><u>29.957</u></u>	<u><u>19.268</u></u>

De overige reserve wordt gevormd uit de overschotten (resultaat hoger dan begroot) en kan door het bestuur worden ingezet voor (verwerving van) nieuwe projecten.

<u>Leveranciers en handelskredieten:</u>	<u>31-12-2015</u>	<u>31-12-2014</u>
	€	€

Crediteuren	<u><u>6.221</u></u>	<u><u>5.528</u></u>
-------------	---------------------	---------------------

Belastingen en premies sociale verzekeringen:

Saldo BTW af te dragen ultimo boekjaar	22.673	9.404
Afdracht loonheffingen en sociale lasten	<u>11.221</u>	<u>12.565</u>
	<u><u>33.894</u></u>	<u><u>21.969</u></u>

<u>31-12-2015</u>	<u>31-12-2014</u>
€	€

Overige schulden en overlopende passiva:

Vakantiegeldverplichting	16.422	14.198
Vakantiedagenverplichting	9.359	6.048
Te betalen accountants- en administratiekosten	10.400	10.100
Te betalen personeelskosten	2.976	995
Nog te betalen projectkosten	1.500	4.033
Vooruitontvangen projectgelden	29.088	-
Overige schulden	<u>3.280</u>	<u>3.192</u>
	<u><u>73.025</u></u>	<u><u>38.566</u></u>

Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Op 6 maart 2013 is er een huurcontract afgesloten voor een kantoorruimte op de begane grond aan de Bezuidenhoutseweg 50-58 te Den Haag. Het contract loopt tot 1 januari 2017 en de jaarlijks hiermee gemoeide huurlast bedraagt € 40.300.

Het jaarlijks bedrag voor met derden aangegane huurverplichting van een kopieermachine bedraagt in totaal € 3.300.

Toelichting op de onderscheiden posten van de Staat van baten en lasten

	Realisatie 2015 €	Begroot 2015 €	Realisatie 2014 €
BATEN			
<u>Baten uit eigen fondsenwerving:</u>			
Overige activiteiten	246.110	226.469	130.239
	<u>246.110</u>	<u>226.469</u>	<u>130.239</u>
Totaal eigen fondsenwerving	246.110	226.469	130.239
 <u>Baten uit acties van derden:</u>			
St. De Natuur en Milieufederaties	135.325	143.600	145.411
	<u>135.325</u>	<u>143.600</u>	<u>145.411</u>
Beschikbaar uit acties	135.325	143.600	145.411
Het percentage van alle toekenningen in Stichting De Natuur- en Milieufederaties afkomstig van de Nationale Postcode Loterij bedroeg in 2015 86,0% (2014: 95,6%).			
 <u>Subsidies overheden en anderen:</u>			
<i>Structurele en tijdelijke subsidies:</i>			
Provincie Zuid-Holland, basissubsidie	125.000	125.000	250.000
Provincie Zuid-Holland, project Taskforce Agrarische Natuur	75.893	123.618	-
<i>Overige subsidies en bijdragen</i>	-	-	-
	<u>200.893</u>	<u>248.618</u>	<u>250.000</u>
Beschikbaar uit overheden en anderen	200.893	248.618	250.000
De provincie Zuid-Holland heeft de basissubsidie tot en met het boekjaar 2014 definitief vastgesteld.			
Totaal beschikbaar uit acties en subsidies	582.328	618.687	525.650
 Rentebaten	2.059	2.000	2.950
	<u>584.387</u>	<u>620.687</u>	<u>528.600</u>
Totaal beschikbaar voor doelstelling	584.387	620.687	528.600

Toelichting op de onderscheiden posten van de Staat van baten en lasten

BESTEDINGEN

	Realisatie 2015 €	Begroting 2015 €	Realisatie 2014 €
<u>Directe projectkosten (cf lastenverdeling per project)</u>			
Personeelskosten	353.184	349.000	311.779
Inhuur derden *1	5.950	-	52.056
Reis- en verblijfkosten	6.881	6.000	4.630
Voorlichting en presentatie	2.242	5.000	17.108
Overige kosten	1.710	5.000	8.673
Totaal Projectkosten	369.967	365.000	394.246
 Gemiddeld aantal personeelsleden (in fte's)	 5,60		 4,90

*1 de kosten voor inhuur derden betreffen niet alleen een vergoeding voor de geleverde diensten maar ook voor de door derden in rekening gebrachte BTW van 19%/21% die door de Natuur- en Milieufederatie niet in vooraftek kan worden genomen.

Toelichting op de onderscheiden posten van de Staat van baten en lasten

Lastenverdeling per project

	Projecten							Totaal Projecten	Beheer & Administratie	Realisatie 2015	Begroting 2015	Realisatie 2014
	Samen Werking	Duurzame Bedrijvigheid	Energie transitie	Energieke samenleving	Gebiedscoörd en ontwikkeling	Groene leefomgeving	Strategische Thema's					
	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€
<u>Directe projectkosten</u>												
Personeelskosten	31.869	46.832	72.879	14.190	86.928	75.793	24.693	353.184	66.936	420.120	467.000	356.657
Inhuur derden		3.450			2.500			5.950	-	5.950	-	19.875
Reis- en verblijfkosten	1.301	896	1.209	81	1.815	1.009	570	6.881	-	6.881	6.000	5.135
Voorlichting en presentatie	39				533	1.670		2.242	-	2.242	5.000	6.879
Overige kosten	9				15		1.686	1.710	-	1.710	5.000	488
Totaal directe projectkosten	33.218	51.178	74.088	14.271	91.791	78.472	26.949	369.967	66.936	436.903	483.000	389.034
<u>Indirecte kosten</u>												
Reis- en verblijfkosten	227	302	427	92	605	593	147	2.393	916	3.309	2.500	1.815
Huisvestingskosten	3.141	4.187	5.919	1.280	8.375	8.213	2.029	33.144	12.677	45.821	48.000	46.277
Kantoorkosten	3.040	4.052	5.727	1.238	8.104	7.948	1.964	32.073	12.269	44.342	54.200	41.114
Bestuurskosten								-	587	587	2.500	1.953
Voorlichting en presentatie	253	338	478	103	676	663	164	2.675	1.023	3.698	9.000	6.502
Administratie- en advieskosten								-	28.181	28.181	38.900	30.692
Financieringskosten									857	857	700	743
Totaal indirecte kosten	6.661	8.879	12.551	2.713	17.760	17.417	4.304	70.285	56.510	126.795	155.800	129.096
Totaal Projectkosten	39.879	60.057	86.639	16.984	109.551	95.889	31.253	440.252	123.446	563.698	638.800	518.130
<u>Verdeling Beheer & Administratie</u>	9,06%	13,64%	19,68%	3,86%	24,88%	21,78%	7,10%	100,00%				
<u>Toerekening</u>	11.182	16.840	24.293	4.762	30.718	26.887	8.763	123.446	(123.446)	-		
Totale kosten	51.061	76.897	110.932	21.746	140.269	122.776	40.016	563.698	-	563.698	638.800	518.130

Kostentoerekening

De personeelskosten worden aan de doelstellingen toegerekend op basis van de urenregistratie van de medewerkers.

Kengetallen

	2015	2014
% kosten eigen fondsenwerving ten opzichte van baten uit eigen fondsenwerving	-	-
% besteed aan de doelstellingen ten opzichte van totale lasten (voor verdeling Beheer & Administratie)	78,1%	80,5%
% kosten Beheer & Administratie (voor verdeling) ten opzichte van de totale kosten	21,9%	19,5%

Specificatie van de Uitvoeringskosten volgens categoriale indeling (indirecte kosten)

	Realisatie 2015 €	Begroot 2015 €	Realisatie 2014 €
<u>Salarissen</u>			
Salariskosten	315.344	342.500	271.757
Vakantiedagenverplichting	3.311	-	(4.598)
Ontvangen ziekengeld	(8.225)	-	-
	<u>310.430</u>	<u>342.500</u>	<u>267.159</u>
<u>Sociale lasten</u>			
Sociale lasten werkgever	47.064	53.000	37.945
Premie ziekengeldverzekering	13.585	16.500	8.539
Eindheffing werknemersfaciliteit	-	100	-
	<u>60.649</u>	<u>69.600</u>	<u>46.484</u>
<u>Pensioenlasten</u>	<u>32.536</u>	<u>35.000</u>	<u>29.091</u>
<u>Overige personeelskosten</u>			
Overige personeelskosten	1.866	3.000	1.357
Deskundigheidsbevordering	-	500	197
Reiskosten woon-werk	13.714	15.500	11.682
Arbokosten	925	900	687
	<u>16.505</u>	<u>19.900</u>	<u>13.923</u>
Totaal Personeelskosten	<u>420.120</u>	<u>467.000</u>	<u>356.657</u>
Toegerekende personeelskosten aan Projecten	<u>(353.184)</u>	<u>(349.000)</u>	<u>(314.156)</u>
Totaal Personeelskosten indirect	<u>66.936</u>	<u>118.000</u>	<u>42.501</u>
<u>Reis- en verblijfkosten</u>			
Kilometervergoedingen	2.145	1.750	1.241
Verblijf- en representatiekosten	1.164	750	574
	<u>3.309</u>	<u>2.500</u>	<u>1.815</u>

	Realisatie 2015 €	Begroot 2015 €	Realisatie 2014 €
<u>Huisvestingskosten</u>			
Huur gebouwen	29.750	30.500	29.474
Servicekosten	10.792	11.500	11.285
Schoonmaakkosten	4.891	5.000	4.868
Overige huisvestingskosten	388	1.000	650
	<u>45.821</u>	<u>48.000</u>	<u>46.277</u>
<u>Kantoorkosten</u>			
Automatiseringskosten	20.006	25.000	23.098
Kantinekosten	930	700	905
Kantoorbenodigdheden	1.126	1.500	62
Telefoonkosten	5.822	7.200	4.578
Kopieer-, druk-, en reproductiekosten	8.728	8.700	6.676
Contributies en vakliteratuur	5.509	6.500	3.511
Portokosten	523	2.500	406
Verzekeringen	1.698	1.600	1.878
Overige kantoorkosten	-	500	-
	<u>44.342</u>	<u>54.200</u>	<u>41.114</u>
<u>Bestuurkosten</u>	<u>587</u>	<u>2.500</u>	<u>1.953</u>
<u>Voorlichting en presentatie</u>			
Jaarverslag en beleidsplan	1.367	2.500	2.500
Bijeenkomsten achterban	320	500	153
Website	2.011	5.000	3.849
Overige communicatiemiddelen	-	1.000	-
	<u>3.698</u>	<u>9.000</u>	<u>6.502</u>
<u>Administratie- en advieskosten</u>			
Accountants- en advieskosten	6.118	6.500	6.200
Kosten (juridisch) advies	331	4.000	2.612
Administratiekosten	21.732	28.400	21.880
	<u>28.181</u>	<u>38.900</u>	<u>30.692</u>
<u>Financieringskosten</u>			
Bankkosten en rentelasten	857	700	743
	<u>857</u>	<u>700</u>	<u>743</u>
Totaal Uitvoeringskosten	<u>193.731</u>	<u>273.800</u>	<u>171.597</u>

Bezoldiging directie en Raad van Toezicht

De Raad van toezicht heeft het bezoldigingsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere bezoldigingscomponenten vastgesteld. Het bezoldigingsbeleid wordt periodiek geactualiseerd. De laatste evaluatie was in december 2015. Bij de bepaling van het bezoldigingsbeleid en de vaststelling van de beloning wordt voor het salaris van directie aangesloten bij de raam-cao Bos en Natuur, ondernemingsdeel De Landschappen. Voor de overige componenten heeft de stichting een eigen regeling.

De bezoldiging van directie is als volgt:

Naam	A.P. Ouwehand
Functie	Directeur
Dienstverband	
Aard	onbepaalde tijd
uren (voltijds werkweek)	37
Parttime percentage	86,49%
Periode	01-01 t/m 31-12
Bezoldiging	
<i>jaarinkomen</i>	
Bruto salaris	76.851
Vakantiegeld	6.102
Eindejaarsuitkering	nvt
Variabel jaarinkomen	nvt
Totaal jaarinkomen	82.953
<i>overige lasten en vergoedingen</i>	
SV lasten, werkgeversdeel	9.036
Belastbare vergoedingen	nvt
Pensioenlasten	11.149
Overige beloningen op termijn	nvt
Uitkeringen beëindiging dienstverband	nvt
Totaal overige lasten en vergoedingen	20.185
Totaal bezoldiging 2015	103.138
Totaal bezoldiging 2014	110.188

De bezoldiging van de leden van de Raad van Toezicht is als volgt:

Naam	Functie	Duur dienst verband	Omvang dienst verband	Beloning	Door werkgever betaalde SV premies	Belastbare kosten vergoedingen	Voorzien ingen betaalbaar op termijn	Beëindigings-uitkeringen	Jaar beëindiging	Motivering
P.R. van Alphen	voorzitter	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t
R. van der Laar	penningmeester	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t
K.F.Mulder	lid	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t
R.F.G. Schröder	lid	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t
E.T. Schutte - Postma	lid	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t
E.M.J. Meijers	lid	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t
L.E. van der Sar	lid	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t

Overige toelichtingen en ondertekening van de jaarrekening

Ondertekening van het jaarbericht 2015.

Den Haag, 19 april 2016,

Bestuur

A.P. Ouwehand

Overige gegevens

Statutaire regeling betreffende de bestemming van het resultaat

Conform artikel 14 lid 7 van de statuten wordt bij liquidatie van de stichting door het bestuur de bestemming van een eventueel batig saldo bepaald, welke bestemming zoveel mogelijk overeenkomt met het doel van de stichting.

Voor het overige zijn geen bepalingen omtrent resultaatbestemming in de statuten opgenomen.

Resultaatbestemming 2014

De jaarrekening 2014 is vastgesteld in de vergadering van de Raad van Toezicht gehouden op 21 april 2015. De Raad van Toezicht heeft de resultaatbestemming vastgelegd conform het daartoe gedane voorstel.

Voorstel resultaatbestemming 2015

Door de directie wordt voorgesteld aan het behaalde resultaat de volgende bestemming te geven:

	€
- toevoeging aan de continuïteitsreserve	10.000
- toevoeging aan de overige reserves	10.689
	<u>20.689</u>

Bovengenoemd voorstel is als zodanig in de jaarrekening verwerkt.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan het bestuur van de Stichting Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland
Bezuidenhoutseweg 50
2594 AW DEN HAAG

Verklaring betreffende de jaarrekening

Wij hebben de in dit rapport opgenomen jaarrekening 2015 van de Stichting Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland te Den Haag gecontroleerd. Deze jaarrekening bestaat uit de balans per 31 december 2015 en de staat van baten en lasten over 2015 met de toelichting, waarin opgenomen een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur van de stichting is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarstukken die het vermogen en het resultaat getrouw dient weer te geven, alsmede voor het opstellen van het jaarverslag van het bestuur, beide in overeenstemming met RJ 650 Fondswervende instellingen. Het bestuur is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarstukken mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden. Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijking van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening en voor het getrouwe beeld daarvan, gericht op het opzetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden.

Deze risico-inschattingen hebben echter niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit.

Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van de door het bestuur van de entiteit gemaakte schattingen, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is om een onderbouwing voor ons oordeel te bieden.

Oordeel betreffende de jaarrekening

Naar ons oordeel geven de jaarstukken een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Stichting Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland per 31 december 2015 en van het resultaat over 2015 in overeenstemming met RJ 650 Fondswervende instellingen.

Verklaring betreffende het jaarverslag

Op basis van onze werkzaamheden overeenkomstig de Nederlandse controlestandaard 720 vermelden wij dat ons geen tekortkomingen zijn gebleken naar aanleiding van het onderzoek of het jaarverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, overeenkomstig de Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 'Fondsenwervende instellingen' is opgesteld. Tevens vermelden wij dat het jaarverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening.

Rotterdam, 27 juni 2016

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend: drs. A.B. Bergshoeff RA

Bijlagen

Bijlagen

Bijlage 1: Nevenfuncties en rooster van aftreden Raad van Toezicht

Nevenfuncties Raad van Toezicht

Pieter van Alphen

- Algemeen directeur Techneco Beheer BV
- Voorzitter Katholieke Stichting Jongerenbelangen (Charitatiefonds)
- Voorzitter RvT Stichting Katholiek Verzorgingshuis Waalsdorp
- Bestuurslid Nederlands Platform Warmtepompen
- Bestuurslid Dutch Heatpump Association
- Lid Adviesraad Topsector Energie van het Ministerie van Economische Zaken

Rob van de Laar

- Erelid Stichting Nationale Herdenking 's-Gravenhage
- Erelid Bedrijven Sociëteit Haaglanden
- Lid van de Commerciële Club
- Erelid VMHA/ARWI
- Bestuurslid Stichting Residentie in Bedrijf
- Ambassadeur Toneelgroep Drang
- Ambassadeur Vroondaal
- Lid van Stichting Rood Groen Geel (oprichten ADO Museum)
- Lid Auditcommissie RVO (Regionale Voetbal Opleiding)
- Voorzitter Future of Peace
- Lid Stichting Militaire Erehof 's Gravenhage

Karel Mulder

- Werkgever: TU Delft en Hogeschool Haaglanden
- Adviseur Instituut Duurzame Ontwikkeling in Brugge
- Adviseur Atelco in Vught

Rob Schröder

- Lid van informele milieuwerkgroepen in Gouda (o.a. Ver Milieudefensie Gouda)

Loes Schutte

- Geen

Emmy Meijers

- Algemeen Directeur Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied

Leen van der Sar

- Voorzitter Bomenstichting
- Onafhankelijk voorzitter selectiecommissie Leader

Nevenfuncties Directeur/Bestuurder

Alex Ouwehand

- Lid Beoordelingscommissie Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij van het Ministerie van Economische Zaken
- Directeur Stichting Bespaar Lokaal
- Lid Stuurgroep Energiebesparing Particulieren Koopwoningen
- Lid Borgingscommissie Energieakkoord, voor duurzame groei
- Lid Commissie Regionale Consultatie Rotterdam The Hague Airport
- Lid van de Council Rotterdam Climate Initiative
- Lid Adviescommissie Energiesnelweg A15
- Lid Stuurgroep Lokale Visserij Groep Zuidwest Nederland
- Lid Maatschappelijke Adviesgroep Delta Programma Rijnmond-Drechtsteden
- Bestuurslid Landelijke Federatie van Natuur en Milieufederaties
- Lid Tafel van Borging Project Mainport Rotterdam/Maasvlakte 2
- Lid Comité van Toezicht Europees Regionaal Ontwikkelingsprogramma Kansen voor West I en II

Rooster van aftreden per 31-12-2015

Naam	Functie	Datum toetreding RvT	Aftreden/Verkiesbaar				
			2014	2015	2016	2017	2018
Rob van de Laar	penningmeester	06-07-2012	H			HKC	
Rob Schröder	lid Oost	06-07-2012	H			HKA	
Karel Mulder	lid	06-07-2012		HKC			
Loes Schutte-Postma	lid	06-07-2012	H			HKC	
Pieter van Alphen	voorzitter	19-02-2013			HKC		
Leen van der Sar	lid West	30-06-2015		G			HKA
Emmy Meijer	lid	21-04-2015		G			HKC
Vacature	lid Zuid						
Vacature	lid Rijnmond						

A = Afgetreden

G = Gekozen

H = Herkozen

HKC = Herkiesbaar voordracht Coöptatie

HKA = Herkiesbaar voordracht Aangesloten Organisaties

Bijlage 2 CBF Verantwoordingsverklaring Raad van Toezicht

De leden van de Raad van Toezicht onderschrijven de volgende principes:

Artikel 4, lid 1.a, onderdeel b:

Binnen de instelling dient de functie “toezicht houden” (vaststellen of goedkeuren van plannen, en het kritisch volgen van de organisatie en haar resultaten) duidelijk te zijn gescheiden van het “besturen” dan wel van de “uitvoering”.

Het intern toezicht op bestuurlijke en/of uitvoerende taken is als volgt georganiseerd:

- Een delegatie van de Raad van Toezicht, bestaande uit voorzitter en een tweede lid, houdt toezicht op de uitvoerende taken van de directie;
- De voltallige Raad van Toezicht houdt toezicht en stuurt mee op de inhoud door inhoudelijk mede zorg te dragen voor de inhoud van het werkprogramma.

De uitvoering van het intern toezicht op bestuurlijke en/of uitvoerende taken vindt als volgt plaats:

- Minimaal één keer per kwartaal worden gestelde doelstellingen getoetst in de vergadering van de Raad van Toezicht;
- Minimaal eenmaal per kwartaal vindt een Raad van Toezicht vergadering plaats in voltallige bezetting. Tijdens deze vergadering wordt de voortgang van het werkplan getoetst en waar nodig bijgestuurd. Tevens vindt door het toetsen van de tussentijds bereikte resultaten een evaluatie plaats op de toegepaste werkwijze;
- Statuten bevatten een aantal richtlijnen die maken dat voor beslissingen ten aanzien van aanname/ontslag personeel en fundamentele uitgaven aan materiaal toestemming van dagelijks bestuur is vereist. Daarmee is een controlemechanisme in het systeem aangebracht;
- Twee maal per jaar vindt afstemming met de Provincie Zuid-Holland, onze hoofdsubsidieverstrekker plaats. Het gesprek dient als toetsing door een externe partij op onze werkzaamheden;

Een optimale samenstelling van het bestuur en een eventueel toezichthoudend orgaan wordt als volgt bewerkstelligd:

- Vanaf januari 2008 is de bestuurlijke werkwijze geformaliseerd. In 2012 is het bestaande bestuursmodel omgezet naar een Raad van Toezichtmodel waarbij ook in de statuten en verschillende reglementen is vastgelegd hoe de invulling dient te geschieden. Voor de verschillende functies zijn functieprofielen opgesteld op basis waarvan de werving van nieuwe leden wordt uitgevoerd.

Evaluatie van het functioneren van directie, bestuur en leden van de Raad van Toezicht vindt als volgt plaats:

- In vergaderingen van de RvT is hiervoor altijd ruimte ingebouwd. Gezien de aard van de organisatie vindt dit altijd op inhoud van het werkprogramma plaats. RvT leden zijn niet op uitvoerend niveau in de organisatie aanwezig;
- De directie en een delegatie van de Raad van Toezicht evalueren tijdens en buiten de vergaderingen het functioneren van de directeur.

Artikel 4, lid 4, onderdeel b:

De instelling dient continu te werken aan een optimale besteding van middelen, zodat effectief en doelmatig gewerkt wordt aan het realiseren van de doelstelling.

- Het benoemen van richtinggevende doelstellingen op alle relevante gebieden en niveaus wordt als volgt ingevuld:
 - jaarlijks wordt een werkplan ingediend. Dat omvat op thema's, de gewenste doelstellingen en een daarbij behorende projectbegroting.
- Het monitoren en evalueren van de uitvoering van activiteiten en interne processen vindt als volgt plaats:
 - Zie bovengenoemd. Op detailniveau dient het overleg met een delegatie van de Raad van Toezicht als evaluatie/monitoringsmoment;
 - Tevens vindt een maal per jaar een controle op de interne processen plaats door de externe accountant.
- Het in werking stellen van aanpassingen naar aanleiding van de evaluaties wordt als volgt opgevolgd:
 - De verslagen van de vergadering van de Raad van Toezicht dienen tevens als basis voor de controle op uitvoering.

Artikel 4, lid 5.2, onderdeel b:

De instelling streeft naar optimale relaties met belanghebbenden, met gerichte aandacht voor de informatieverschaffing en de inname en verwerking van wensen, vragen en klachten.

- Belanghebbenden van de organisatie zijn:
 - Het is een maatschappelijke organisatie. Belanghebbenden heeft dan ook een 'ruime' betekenis. Onderstaand een opsomming van de meeste relevant/betrokken organisaties uit ons werkveld:
 - De aangesloten organisaties, bestaande uit 315 organisaties en groepen worden vertegenwoordigd in de Raad van Aangesloten Organisaties
 - Provincie Zuid-Holland (grootste subsidieverstrekker, tevens basis van de organisatie);
 - Samenwerking van de 12 natuur en milieufederaties (NPL gelden worden via dit samenwerkingsverband ontvangen)
- De inhoud en de kwaliteit van de aan belanghebbenden te verstrekken informatie wordt als volgt gewaarborgd:
 - De aangesloten organisaties, Raad van Aangesloten organisaties en nieuwsbrieven
 - Provincie Zuid-Holland – evaluatiemomenten (zie boven)
 - Samenwerking 12 natuur en milieufederaties – samenwerking vindt op projectbasis plaats. Rapportage vindt gerelateerd aan de projecten plaats.
- De wijze waarop de informatie wordt verstrekt is:
 - Inhoud delen door het gebruik van de standaardmiddelen: internet, email, (elektronische) nieuwsbrieven en presentaties;
 - Formele stukken als jaarverslag e.d. worden alleen op verzoek als fysieke documenten afgegeven maar zijn via de website digitaal beschikbaar.
- De inrichting van de communicatie, zodat de informatie relevant, duidelijk en toegankelijk
- is voor belanghebbenden is als volgt:
 - Database met adresgegevens van belanghebbenden is aanwezig
 - Informatie wordt op een standaardwijze gearchiveerd
 - De opzet van de nieuwe website maakt dat ook voor externen een grotere toegankelijkheid van deze informatie wordt bewerkstelligd.

- De manier waarop de instelling omgaat met de ideeën, opmerkingen, wensen en klachten van belanghebbenden is als volgt:
 - De organisatie staat altijd open voor berichten uit haar omgeving en heeft via de verschillende gremia de nodige mogelijkheden gecreëerd dat deze adequaat kunnen worden ontvangen, verwerkt etc.
 - Met invoering van het nieuwe bestuursmodel is ook een klachtenregeling ingevoerd die voor alle betrokkenen duidelijk maakt hoe om te gaan met klachten en hoe deze af te wikkelen